

Moldova 2020

Strategia Națională de Dezvoltare a Republicii
Moldova 2012-2020

Conținut

Viziunea strategică de dezvoltare a Republicii Moldova	4
Caracteristicile creșterii economice actuale	4
Schimbarea paradigmei de dezvoltare	5
Prioritățile de dezvoltare	6
Impactul asupra creșterii economice	7
Impactul asupra veniturilor și sărăciei	8
Tabele și figuri	9
Studii: relevante pentru carieră	11
Analiza situației	11
Viziunea strategică	14
Obiective specifice	15
Drumuri: bune, oriunde	16
Analiza situației	16
Viziunea strategică	17
Obiective specifice	18
Tabele și figuri	19
Finanțe: accesibile și ieftine	21
Analiza situației	21
Accesul la finanțarea internă	21
Sectorul de microfinanțare	22
Piața de capital	23
Accesul la resurse financiare internaționale	23
Viziunea strategică	23
Obiective specifice	24
Tabele și figuri	26
Business: cu reguli clare de joc	30
Analiza situației	30
Lansarea afacerii	30
Dezvoltarea afacerii	31

Lichidarea afacerii	31
Viziunea strategică	32
Obiective specifice	33
Eliminarea barierelor regulatorii.....	33
Eliminarea barierelor administrative	34
Tabele și figuri	35
Energie: furnizată sigur, utilizată eficient	38
Analiza situației	38
Viziunea strategică	40
Obiective specifice	40
Securitatea energetică	40
Eficiența energetică	41
Tabele și figuri	42
Sistem de pensii: echitabil și sustenabil.....	46
Analiza situației	46
Viziunea strategică	50
Obiective specifice	51
Justiție: responsabilă și incoruptibilă.....	53
Analiza situației	53
Viziunea strategică	56
Obiective specifice	57
Tabele și figuri	58
Monitorizarea și evaluarea	60
Cadrul instituțional	60
Planificarea.....	60
Frecvența și tipul raportării.....	60

Viziunea strategică de dezvoltare a Republicii Moldova

Caracteristicile creșterii economice actuale

Creșterea economică din Republica Moldova, în tandem cu tendința de reducere a sărăciei, sunt strâns corelate cu fluxul de remitențe și consumul generat de acestea din urmă. Câștigurile din munca moldovenilor aflați peste hotarele țării au alimentat venitul disponibil al gospodăriilor casnice, conducând astfel la majorarea cererii agregate de consum. Constrânsă de capacitățile limitate de producție autohtonă, această cerere a fost satisfăcută în mare măsură de importurile de bunuri și servicii. Bugetul public național a beneficiat pe urma acestei situații, însă balanța comercială a evoluat în direcția unui deficit comercial alarmant.

Pe lângă faptul că creșterea economică bazată pe consum și remitențe expune economia țării către o serie de vulnerabilități, există un pericol și mai mare asociat acestui model de creștere economică – faptul că volumul remitențelor va începe să scadă la un moment dat. Actualmente, migrația decimează familiile cetățenilor din Republica Moldova. Acest lucru în sine este destul de grav, însă urmărind evoluția migrației în țările care s-au confruntat cu acest fenomen, anticipăm că familiile moldovenilor se vor reîntregi. Din păcate, dacă nu acționăm ferm întru crearea unor condiții adecvate de muncă și trai în Republica Moldova, reîntregirea familiilor de migranți se va produce în afara hotarelor țării. Moment care va genera declinul remitențelor.

Din cele expuse se profilează două concluzii:

Prima concluzie ține de faptul că ritmul de creștere economică va fi dificil de menținut, ceea ce, în absența unei schimbări structurale a parametrilor economiei naționale, se dovedește a fi inacceptabil din perspectiva agendei de dezvoltare a Republicii Moldova.

Cea de-a doua concluzie se referă la schimbarea propriu-zisă a modelului de creștere economică și anume: necesitatea renunțării la modelul de creștere bazat pe consumul alimentat de remitențe în favoarea unui model dinamic bazat pe atragerea investițiilor străine și locale, precum și dezvoltarea industriilor exportatoare de bunuri și servicii.

În această ordine de idei, Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova 2020” vine să articuleze o viziune încheiată privind creșterea economică sustenabilă pe termen lung, având la temelie un studiu diagnostic al constrângerilor de creștere. Sub acest aspect, ea va completa, fără a substitui, abordarea sectorială care este caracteristică pentru programul de guvernare, al cărui obiective sunt trasate pentru întreaga durată a guvernării.

De asemenea până la schimbarea paradigmei de dezvoltare a economiei Republicii Moldova, vom miza în continuare pe sprijinul partenerilor de dezvoltare. Domenii precum sănătatea, protecția socială, protecția mediului înconjurător sunt cruciale pentru dezvoltarea durabilă a țării. Optica aleasă de strategia națională de dezvoltare este de a amplifica acoperirea bugetară, disponibilă pentru promovarea unor politici adecvate în aceste sectoare, ca urmare a unei creșteri economice accelerate. Asemenea optică presupune o sustenabilitate a asistenței externe, pe care o recepționăm în prezent.

Schimbarea paradigmei de dezvoltare

Creșterea economică, oriunde s-ar produce, se bazează pe trei piloni – factori ai funcției de producție, și anume acumularea factorilor de producție - capital și muncă, și gradul de productivitate a acestora care include oricare alți parametri, cum ar fi: tehnologii, guvernare eficientă, abilități etc. În contextul Strategiei Naționale de Dezvoltare „Moldova 2020” Guvernul a făcut o tentativă de a modela creșterea istorică și cea de viitor a Republicii Moldova.

Analiza surselor de creștere economică în Republica Moldova, în reprezentarea clasică a funcției de producție Cobb-Douglas, sugerează o concluzie foarte alarmantă - în lipsa unui efort susținut de schimbare a paradigmei de dezvoltare, potențialul de creștere pe următorii 10 ani se limitează la cel mult 4,5-5% anual. Chiar și acest scenariu de dezvoltare destul de moderat se bazează pe presupuneri rigide că exodul forței de muncă va fi stopat, dar remitențele vor rămâne cel puțin la nivelul actual, ceea ce nu este deloc garantat. Cu certitudine și această creștere este insuficientă pentru a asigura o tendință de convergență cu țările comparabile și, cu atât mai puțin, cu standardele europene. Conform estimărilor Fondului Monetar Internațional (Tabele și figuri

Tabel 1), Republica Moldova este penultima țară, clasată în comparație cu țările din regiune, devansând la capitolul PIB per capita la paritatea puterii de cumpărare doar Kirgîzstanul. Cu un ritm anual de creștere de 5%, această poziție în clasamentul regional se va menține și până în 2016.

Conform rezultatelor analizei, în Republica Moldova, creșterea din anii 2000-2010 poate fi atribuită, în principiu, majorării capitalului – a stocului productiv de capital fix. Acesta s-a majorat, în mediu, cu 8.2% anual, ceea ce reprezintă un ritm destul de înalt, dar care s-a dovedit a fi insuficient. În al doilea rând, creșterea PIB a fost condiționată și de creșterea productivității comune a muncii și capitalului (4.7% anual). Prin urmare, natura creșterii a fost mai mult extensivă decât intensivă. Trecerea activității economice din sfera producției agricole, caracterizată printr-o productivitate joasă în sfera industriei și serviciilor, unde productivitatea este mai înaltă explică această performanță relativă. Prin contrast, dinamica forței de muncă a afectat negativ creșterea economică. Tendințele migraționiste care s-au conturat în această perioadă au determinat scăderea ratei de activitate în economia națională de la 60% la 44%. Forța de muncă efectivă, ca factor al funcției de producție, a scăzut pe parcursul ultimului deceniu de la 1514 mii persoane la doar 1143 mii în 2010 sau, în mediu, cu 2.8% anual. Această scădere subminează influența pozitivă a creșterii capitalului și a productivității, și în rezultat, erodează creșterea PIB înregistrată. Prin urmare, dacă ținem cont de ”eroziunea” din partea muncii, statisticile destul de pozitive din ultimul deceniu în ceea ce privește creșterea capitalului și a productivității nu au fost suficient de înalte pentru a asigura o cale de creștere convergentă spre media europeană.

Per total, am avut parte de o creștere economică fără formarea locurilor de muncă și fără re-tehnologizarea masivă a producției. Cu alte cuvinte, capitalul a crescut, s-a majorat puțin și eficiența utilizării factorilor de producție, dar cu ritmuri absolut insuficiente pentru asigurarea unei creșteri durabile. Însă chiar și ritmurile modeste de creștere a capitalului și productivității factorilor, înregistrate pe parcursul anilor 2000-2010, nu trebuie să fie percepute ca o garanție pe următorii 10 ani. Ele, de fapt,

au fost atinse în condițiile când și Guvernul, și antreprenorii au avut în fața lor o selecție largă de așa numite "ținte ușoare" sau oportunități de reformă și re tehnologizare, apărute ca rezultat al tranziției. Cu orice reformă, orice investiție în capital fix întreprinsă, acest câmp de manevră se îngustează. Odată ce reformele și modificările structurale „ușoare” și-au consumat efectul benefic, potențialul de creștere în baza productivității multifactoriale este minimal. Volumul fizic al forței de muncă la rândul său, este o variabilă economică foarte rigidă, ce niciodată nu va răspunde elastic oricăror eforturi raționale pe termen mediu ale Guvernului de a o mări substanțial, mai ales în condițiile mobilității oferite de integrarea europeană.

Schimbarea paradigmei de dezvoltare poate avea loc doar în condițiile unui efort susținut atât din partea Guvernului, cât și din partea întregii societăți. Acest efort urmează să identifice, cât de repede posibil, și să soluționeze acele lacune care mai împiedică modelul de creștere economică centrat pe creșterea dotării cu capital și intensificarea utilizării acestuia.

Ca modalitate de creștere a stocului productiv de capital și a cunoștințelor de utilizare a acestuia, paradigma creșterii economice va presupune atragerea investițiilor străine și locale, fortificarea activităților de cercetare și dezvoltare, precum și dezvoltarea industriilor exportatoare. Pe de altă parte, viteza, amploarea și abordarea consecventă a spectrului larg de reforme propuse sunt și ele importante. Schimbarea paradigmei nu poate fi realizată doar printr-un set de reforme instantanee. Reformele promovate vor servi doar ca un prim pas în modalitatea nouă de lucru și abordare a problemelor de către Guvern și întreaga societate. Doar dacă învățăm în comun să lucrăm în acest ritm, Republica Moldova va deveni o țară competitivă pe plan european, din punct de vedere a abilității de a reforma și inova și doar atunci creșterea economică va accelera până la ritmul care va reduce, pe orizont vizibil, decalajul între țara noastră și economiile europene dezvoltate.

Prioritățile de dezvoltare

O analiză diagnostică a constrângerilor pentru creșterea economică scoate în evidență problemele critice, altfel spus, problemele la care Republica Moldova este cel mai puternic devansată de către țările comparabile. Această abordare a fost propusă de Hausmann, Rodrik și Velasco (2005)¹ și a fost aplicată cu succes într-o serie de state precum Brazilia, Egipt, Bolivia și Mongolia. În esență, atât timp cât problemele critice rămân a fi nerezolvate, potențialul investițional al economiei naționale nu poate fi realizat pe deplin. Or, întru schimbarea paradigmei de dezvoltare a țării este necesar de a înlătura în mod prioritar acele bariere care suprimă activitatea investițională.

Pe această cale, dar și ca urmare au consultărilor publice, au fost identificate 7 probleme critice. Transpuse sub aspectul unor obiective strategice pe termen lung, Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova 2020” este edificată pe următoarele priorități de dezvoltare:

1. Racordarea sistemului educațional la cerințele pieței forței de muncă în scopul sporirii productivității forței de muncă și majorării ratei de ocupare în economie.

¹ "Growth Diagnostics" (2005), Ricardo Hausmann, Dani Rodrik, Andrés Velasco

2. Investiții publice în infrastructura de drumuri naționale și locale în scopul diminuării cheltuielilor de transport și sporirii vitezei de acces.
3. Diminuarea costurilor finanțării prin intensificarea concurenței în sectorul financiar și dezvoltarea instrumentelor de management al riscurilor.
4. Ameliorarea climatului de afaceri prin optimizarea cadrului de reglementare și prin aplicarea tehnologiilor informaționale în serviciile publice destinate mediului de afaceri și cetățenilor.
5. Diminuarea consumului de energie prin sporirea eficienței energetice și utilizarea surselor regenerabile de energie.
6. Sustenabilitatea financiară a sistemului de pensii întru asigurarea unei rate adecvate de înlocuire a salariilor.
7. Sporirea calității și eficienței actului de justiție și combaterea corupției întru asigurarea echității pentru toți cetățenii.

Optica prezentei Strategii este de a produce un impact economico-social pe fiecare din dimensiunile problematice nominalizate mai sus. Efectul cumulat al soluționării problemelor vizate constă în eliminarea barierelor critice care împiedică valorificarea optimă a factorilor de producție descriși de funcția Cobb-Douglas a creșterii economice. Această abordare face posibilă prioritizarea domeniilor de intervenție ale statului și supunerea acestora unui obiectiv bine definit al Strategiei: **accelerarea creșterii economice și, implicit reducerea sărăciei.**

Impactul asupra creșterii economice

În perioada 2000-2010, PIB creștea în mediu cu 4.0% anual. Desigur, în unii ani de succes au fost înregistrate ratele de creștere mai bune (6% în 2000-2004, 5.8% în 2005-2008), dar, există și fenomenul crizelor, și fenomenul undelor economice lungi, ale căror periodicitate poate fi estimată la circa 10 ani. Într-adevăr, în 1998 și 2008 au fost înregistrate crizele economice regionale și globale. Ratele de creștere înaltă din anii cei buni de fapt reprezintă efectele de corectare, revenire din criză, sau avânt economic premergător crizelor.

Proгноza de creștere economică pe 2012-2020 în cadrul Strategiei date utilizează *ratele medii* de creștere economică. Desigur, de la caz la caz vor fi înregistrate și ratele anuale mai mari, în special pe termen scurt, și ratele anuale mai mici în perioadele de corecție sau crize ce ne așteaptă.

Scenariul de bază, care utilizează continuarea trendurilor din ultimul deceniu, presupune că ne vom dezvolta tot așa cum am făcut-o până în prezent, cu aceleași fenomene economice, sociale, politice, cu remitențe în creștere, cu același tempo de reforme. Scenariul de bază estimează rata medie anuală de creștere a PIB pe 2012-2020 de 4.7%. Dar ce se va întâmpla dacă suplimentar la dezvoltarea predestinată, mai reușim să schimbăm și paradigma creșterii economice?

Doar implementarea priorităților Strategiei date, luând în calcul doar efectele directe, cuantificabile ale fiecărei priorități, suplimentează această rată anuală de creștere cu mai mult de 1.2% anual, astfel formând un *scenariu alternativ*. Suplimentul anual la creștere adițională a PIB apare treptat, dar accelerează rapid și sustenabil de la 1.1% (2015) până la 2.1% (către 2020), și va continua și după expirarea termenului de planificare utilizat (a se vedea graficul). La prima vedere diferența este mică,

dar, în economiile dezvoltate, câteodată diferența anuală de 2% de creștere a PIB înseamnă diferența între stagnare și creștere, sau diferența între creștere obișnuită și boom economic.

Astfel, scenariul alternativ presupune că doar de pe seama efectelor ce au fost cuantificate, PIB în anul 2020 va fi cu 12% mai mare, decât în scenariu de bază, și, cu fiecare an suplimentar peste 2020, această diferență va crește în proporții geometrice.

Impactul asupra veniturilor și sărăciei

Cu implementarea priorităților vizate, veniturile anuale pe cap de locuitor către 2020 vor fi în mediu cu 12% mai mari, decât în scenariu de bază, și cu 79% mai mari decât în 2011. Asumând o distribuție cel puțin egală a bunăstării, putem estima efectul de reducere din contul creșterii medii a veniturilor.

Între rata sărăciei (ponderea populație ce trăiește sub *nivelul sărăciei*) și rata creșterii economice există o relație intrinsecă, care poate fi exprimată prin coeficientul de elasticitate. Astfel, în anii 2000-2010, acest coeficient a fost -0.7, ceea ce înseamnă că fiecare extra procent anual de creștere a PIB reduce în acel an rata sărăciei cu 0.7%. Estimarea efectului benefic al implementării priorităților vizate poate fi făcută, utilizând acest coeficient de elasticitate și ratele medii de creștere a PIB în scenariul de bază – 4.7% și în scenariu cu implementarea celor 7 priorități – 6.7% către 2020. Suplimentar, efectul direct al implementării reformei pensiilor asupra sărăciei este estimat la circa 2%. În total, aceste două efecte se vor cumula. Efectul global, poate, este mic din punct de vedere algebric, dar este imens în termeni etici și sociali.

În 2010, rata sărăciei a constituit 21.9%. Creșterea economică va exista și în scenariul de bază. Dacă utilizăm nivelul (sau linia) sărăciei din 2010, și în cadrul scenariului de bază sărăcia se va diminua către 2020 la circa 16%. Dar, cu implementarea priorităților, ea se va reduce mai semnificativ, până la 12.7% sau cu 4,2 puncte procentuale mai mult decât în scenariul de bază. Or, 4.2% din totalul populației Moldovei reprezintă 149 mii de oameni potențial scoși din sărăcie.

Tabele și figuri

Tabel 1 Estimările privind PIB per capita la paritatea puterii de cumpărare în 2010 și 2016

	2010	2016
Albania	7,454	10,067
Armenia	5,110	6,712
Georgia	5,114	7,386
Kîrgîzstan	2,249	3,181
Macedonia	9,728	13,136
Moldova	3,083	4,424
Bulgaria	12,851	18,010
România	11,860	16,335
Ucraina	6,712	9,739
Estonia	18,519	25,145
Letonia	14,460	20,213
Lituania	17,185	24,262

Sursa: IMF World Economic Outlook 2011

Figura 1 Ratele medii de creștere anuală a PIB

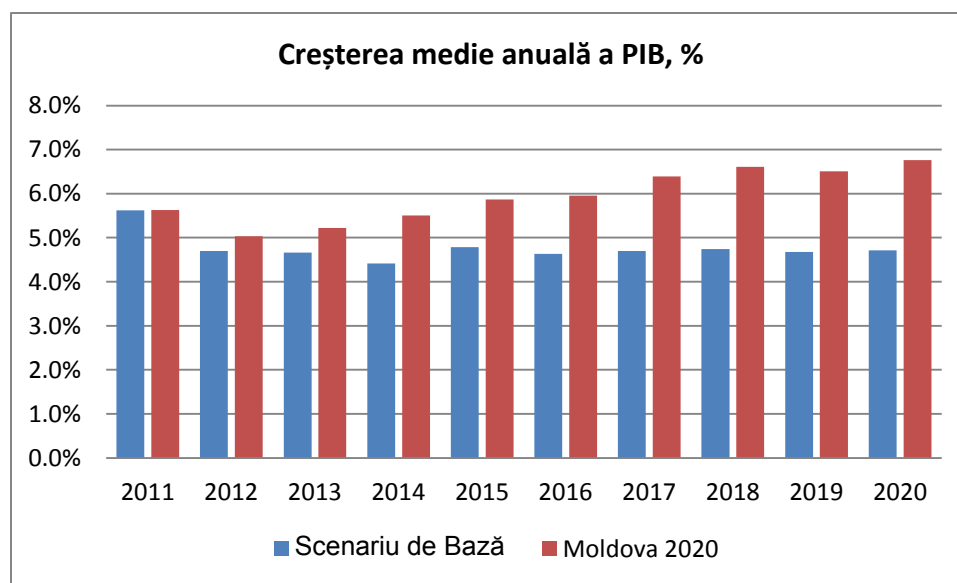

Figura 2 Evoluția PIB cu și fără implementarea priorităților de dezvoltare

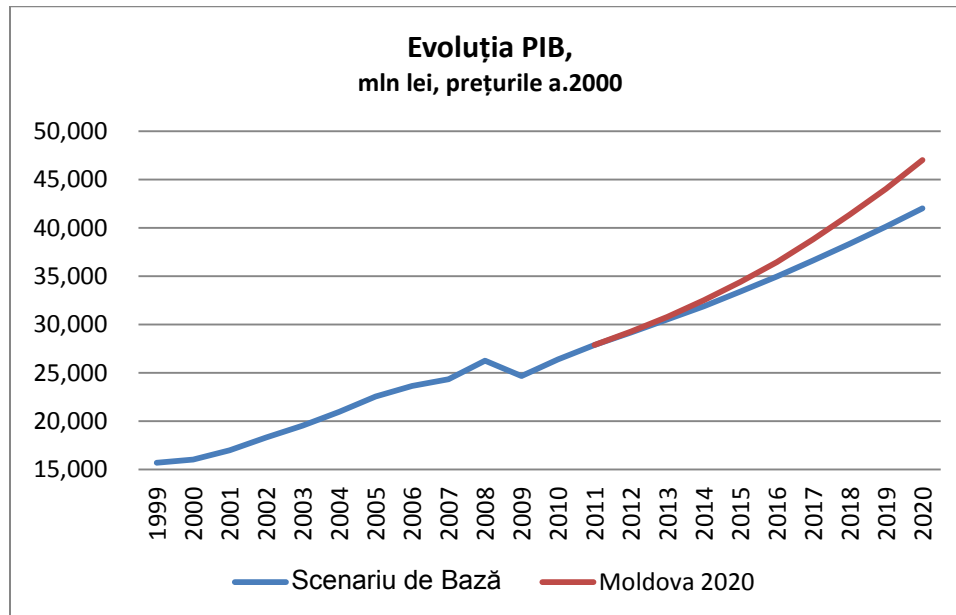
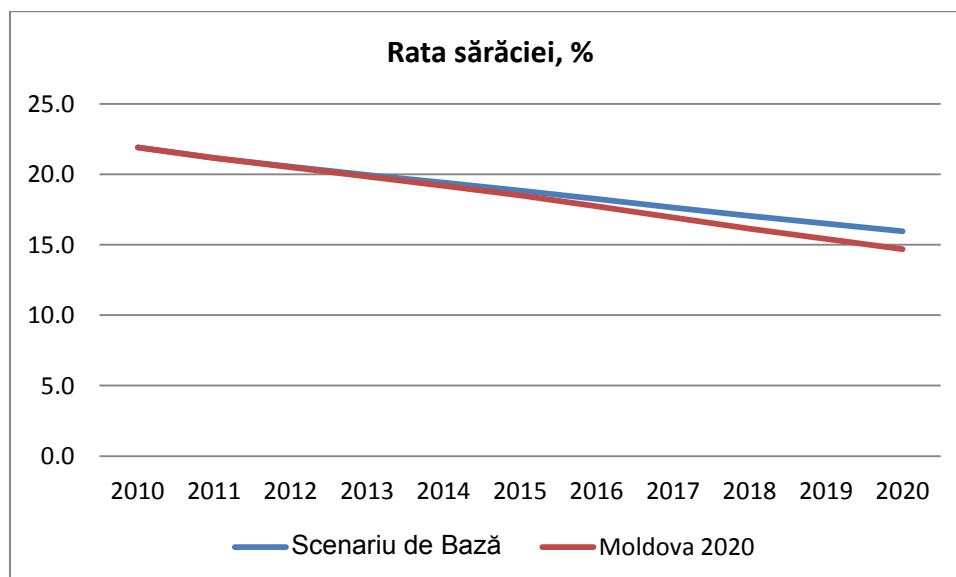

Figura 3 Reducerea sărăciei, %

Studii: relevante pentru carieră

Analiza situației

Capitalul uman este printre puținele resurse care oferă un avantaj comparativ Republicii Moldova. Și totuși, dacă forța de muncă nu este specializată în domeniile solicitate de potențiali investitori – ofertanți ai locurilor de muncă – capitalul uman rămâne a fi o resursă nevalorificată.

Pe fundalul unei expansiuni universitare tot mai accentuate (1990/1991 – 54 mii de studenți, 2010/2011 – 107,8 mii de studenți), ambele tipuri de învățământ vocațional/tehnic nu au fost în stare să se poziționeze în calitate de alternativă viabilă pentru absolvenții școlilor și liceelor (învățământ secundar profesional: 1990/1991 – 59 mii de studenți, 2010-2011 – 21,4 mii de studenți; învățământ mediu de specialitate: 1990/1991 – 50 mii de studenți, 2010-2011 – 32,2 mii de studenți).

În general, studiile universitare devin din ce în ce mai accesibile, iar limitările de vârstă au fost excluse. La fel, numărul mare de studenți în învățământul superior, comparativ cu numărul mult mai mic al persoanelor care își fac studiile în învățământul secundar profesional și mediu de specialitate (vocațional/tehnic), demonstrează faptul că studiile universitare reprezintă o prioritate pentru cetățenii Republicii Moldova. Popularitatea învățământului superior este în creștere, cu toate că 71,3% din studenți își fac studiile prin contract cu achitarea taxei de studii.

Cheltuielile pentru educație în Republica Moldova au atins recordul de 9,5% din PIB, media europeană fiind de 5,5% din PIB, fără ca să producă un impact economic și social semnificativ. În anul 2009, alocările financiare per elev în învățământul secundar profesional au constituit 10224 lei, ceea ce este cu 15% mai mult decât în învățământul mediu de specialitate (8709 lei/elev/an) și cu 33,5% (6802 lei/student/an) mai mult decât în învățământul superior². Cu toate că învățământul secundar profesional este cel mai scump, cele mai mari probleme se atestă anume pe acest segment. În anul 2010, conform metodologiei BIM (Biroul Internațional al Muncii), numărul șomerilor cu studii secundar profesionale a constituit 22,8 mii de persoane, sau 24,8% din numărul total de 92 mii de șomeri, fiind mai mare față de numărul șomerilor cu studii superioare (18,3 mii), medii de specialitate (12,0 mii), liceal, mediu general (22,0 mii) și gimnazial (16,8 mii), înregistrând cel mai înalt nivel de abandon școlar (24,5%).

Din punctul de vedere al pieței forței de muncă, în Republica Moldova, în 2010 au fost înregistrate 970 mii de persoane cu vârsta 15-29 de ani sau 27,2% din numărul total al populației. Rata șomajului în rândurile acestei categorii de vârstă constituie 16,5%, de 1,8 ori mai înaltă decât rata șomajului la nivel de țară (9,1%). Conform datelor BNS, în anul 2010, doar 22% din tineri au găsit un loc de muncă, imediat după absolvirea sistemului de învățământ. O pătrime a părăsit primul loc de muncă din cauza salariilor mici, iar 17,7% au plecat la muncă peste hotare. Tinerii din orașe reușesc într-o proporție mai mare să găsească un loc de muncă permanent, decât cei din mediul rural (75% față de 54%).

² Educație vocațională la răscruce: o analiză a deciziilor de politici în sistemul învățământului mediu de specialitate, Sergiu Lipceanu, IDIS Viitorul, 2010

În mod particular, învățământul profesional (superior, mediu de specialitate, secundar profesional), actualmente, se confruntă cu anumite provocări:

- (i) Lipsa Agenției de Asigurare a Calității care trebuie să asigure evaluarea și acreditarea instituțională și a programelor de formare/dezvoltare profesională a specialiștilor pentru piața muncii;
- (ii) Programele de studii rămân a fi foarte teoretizate, ponderea orelor practice nefiind suficientă pentru a achiziționa abilitățile profesionale necesare;
- (iii) Deficiențe privind Cadrul Național al Calificărilor și Standardelor ocupaționale, nomenclatorul specialităților pentru colegii, spre exemplu, conținând specialități improprie acestui nivel de instruire (cibernetică, organizarea teritoriului, evaluarea imobilului etc.), fiind lipsă specialități pentru domeniile: servicii tehnice, informaționale, transport și comunicare, socio-culturale, agriculturii, industriei, care ar trebui pregătite la acest nivel al calificării;
- (iv) Deficiențe de prognozare a forței de muncă;
- (v) Ineficiența mecanismelor de interacțiune a instituțiilor de învățământ cu sfera de cercetare-dezvoltare, mediul de afaceri, piața muncii;
- (vi) Pregătire profesională insuficientă a cadrelor didactice, în special psiho-pedagogică și formare profesională continuă;
- (vii) Centralizarea excesivă a mecanismelor de gestionare financiară a instituțiilor de învățământ superior și diminuarea rolului criteriilor de performanță și relevanță în procesul de alocare de către stat a mijloacelor financiare destinate universităților;
- (viii) Taxa de cămin foarte redusă și care nu corespunde costurilor reale suportate de instituții pentru întreținerea unui elev/student;
- (ix) Reglementarea centralizată a mărimii taxelor de studii de către autorități care nu reflectă costurile reale suportate de instituții în procesul de instruire pe unitate de elev/student.

În același timp, învățământul vocațional/tehnic se confruntă cu următoarele probleme:

- (i) Cheltuieli nejustificate de întreținere a infrastructurii masive, care este utilizată la aproximativ 50% din capacitate, ceea ce implică cheltuieli de întreținere nejustificate;
- (ii) Baza materială precară, marea majoritate din instituții continuând să dispună de echipament învechit care nu facilitează dezvoltarea abilităților profesionale.

Problemele enumerate subminează calitatea procesului educațional. Consecințele problemelor sunt resimțite nemijlocit în sectorul economic. Se atestă ponderea relativ mică a absolvenților care se încadrează în câmpul muncii conform calificărilor obținute în instituțiile de învățământ, iar absența unor mecanisme de monitorizare a carierei profesionale a acestora fac ca problema să fie mai puțin vizibilă. Circa 30 % din absolvenți nu activează conform calificărilor obținute în școli profesionale, colegii și universități, fapt care denotă irelevanța studiilor și incapacitatea de angajare. Conform angajatorilor,

tinerii angajați nu dețin mixul de cunoștințe și aptitudini necesare pieței muncii, pentru că planurile educaționale și conținutul disciplinelor nu asigură relevanța studiilor³.

Mediul de afaceri din Republica Moldova, în special exportatorii, se plâng pe insuficiența calificărilor și calitatea redusă a studiilor candidaților la locurile de muncă. 85% din companii menționează că se confruntă cu problema lipsei forței de muncă calificate⁴, întreprinderile solicită un nivel mai înalt de profesionalism sau competențe specifice din partea lucrătorilor. Cel mai des, agenții economici menționează că se confruntă cu decalajul semnificativ dintre necesitățile lor și cunoștințele profesionale ale absolvenților instituțiilor de învățământ vocațional/tehnic. Programele educaționale determină și adaptabilitatea redusă a tinerilor muncitori la condițiile companiei. Acest fapt, de cele mai dese ori, duce la o fluctuație sporită de personal. Pe de o parte, este muncitorul nemulțumit de faptul că nu poate face față cerințelor, pe de altă parte, este patronul care nu beneficiază de randamentul scontat al resurselor umane angajate. Este alarmant și faptul că tinerii muncitori nu dau dovadă de devotament față de muncă, fapt confirmat de 52,2% companii respondente⁵.

Productivitatea joasă a muncii tinerilor angajați și calitatea redusă a produselor/serviciilor se încadrează într-un cerc vicios, care, la rândul său, determină salarizarea modestă. Salariile ne-competitive sunt un alt motiv al lipsei de atractivitate a întreprinderilor. Pentru absolvenții învățământului secundar profesional, problema șomajului este mai acută, decât pentru cei care au absolvit învățământul mediu de specialitate sau superior. Cota acestora, în structura șomajului, a atins cifra de 28% în anul 2009. În acest context, emigrarea forței de muncă devine o problemă tot mai stringentă.

Calificările vor deveni tot mai importante în Republica Moldova odată cu îmbătrânirea rapidă a populației: forța de muncă se va reduce cu 11% în deceniul următor, creșterea economică cere ca oferta mai mică de lucrători să fie înzestrată cu calificări mai productive. Cererea pe piața muncii este în creștere pentru locuri de muncă de calificare superioară (CEDEFOP 2015). Ponderea locurilor de muncă care vor necesita calificare superioară și medie va constitui 79%. Până în 2050, se așteaptă o scădere cu 25% a forței de muncă în ansamblu pe republică. Creșterea economică trebuie să provină din sporirea productivității și actualizarea calificărilor⁶.

În cazul neintervenției Guvernului, efectele nedorite ale problemei se vor aprofunda. Această situație, conjugată cu prognoza demografică nefavorabilă și starea precară a sănătății populației, contestă mitul precum că în Republica Moldova forța de muncă este multă, calificată și ieftină. În consecință, pe piața muncii se va atesta un dezechilibru substanțial dintre cerere și ofertă, precum și un deficit de forță de muncă calificată. Atragerea investițiilor, în lipsa capitalului uman solicitat, este destul de dificilă. Acestea, luate la un loc, fac ca piața Republicii Moldova să devină și mai puțin atractivă. În cazul

³ Sinteza consiliului consultativ din 26.07.2011, tema „Noi competențe pentru o nouă creștere economică: probleme și soluții”, Ministerul Economiei.

⁴ „Relațiile de muncă în Republica Moldova din perspectiva companiilor”, realizat de PNUD și Guvernul Belgiei

⁵ „Relațiile de muncă în Republica Moldova din perspectiva companiilor”, realizat de PNUD și Guvernul Belgiei

⁶ Sinteza consiliului consultativ din 26.07.2011, tema „Noi competențe pentru o nouă creștere economică: probleme și soluții”, Ministerul Economiei.

neintervenției cu acțiuni concrete, va continua alimentarea rândurilor emigranților, fără a se valorifica potențialul de creare a locurilor de muncă pe piața internă.

Racordarea sistemului educațional la cerințele pieței muncii este immanentă. Continuarea acestei situații constituie un risc major și pentru sistemul educațional, pentru că, în contextul deschiderii posibilităților de accesare a învățământului din spațiul european, potențialii studenți vor prefera alte destinații educaționale.

Viziunea strategică

Corelarea dintre cererea pieței forței de muncă și oferta educațională va avea un impact considerabil asupra creșterii economice. Parteneriatul dintre sistemul educațional și reprezentanții pieței muncii va conduce la generarea unei oferte educaționale care va corespunde cantitativ, calitativ și structural necesarului de forță de muncă. Aceasta, la rândul său va contribui la reducerea ratei șomajului și a fluxului cetățenilor care pleacă peste hotare, precum și a ratei populației expuse riscului sărăciei sau excluziunii sociale.

Sporirea calității procesului educațional va permite de a crea un climat investițional benefic, datorită forței de muncă calificate, responsabile, flexibile, contribuind la sporirea productivității muncii. În rezultat va crește calitatea produselor/serviciilor în economia națională.

În conformitate cu modelul inter-generațional (Mayer, 2004), investițiile curente în nutriție, sănătate și educație au un impact pozitiv important asupra forței de muncă, a abilităților profesionale și a cunoștințelor, iar acestea la rândul lor contribuie la dezvoltarea economică sporită.

O forță de muncă mai bine educată și mai bine racordată la necesitățile economiei influențează producția națională brută prin mai multe căi, numite canale de influență. În primul rând, crește volumul fizic al forței de muncă ca factor direct al funcției de producție. În al doilea rând, sporește eficiența utilizării unei unități a forței de muncă (productivitatea factorului de producție). Acești doi parametri pot fi cuantificați și estimați pe următorii 10 ani. Pe lângă ele, există și alte căi prin care o educație mai bună va servi economia națională, precum atractivitatea mai mare pentru investitori străini, reducerea cheltuielilor angajatorilor pentru re-educarea, creșterea calificării forței de muncă existente etc.

Estimarea efectelor realizării obiectivelor propuse asupra creșterii anuale a PIB s-a bazat pe câteva asumări suplimentare, din care principalele sunt că: a) emigrarea tinerilor absolvenți va fi diminuată cu cel puțin 50%, și: b) în termen mediu și lung, absolvenții instituțiilor ce au reușit să beneficieze pe deplin de reformă vor fi, la nivel agregat, cu până la 20% mai productivi. În așa condiții, rata de creștere anuală a PIB pe termen mediu poate fi cu 0.6-0.9% mai mare decât în scenariul "fără reformă".

Este important de menționat că forța de muncă este o variabilă economică foarte inertă. Datorită ritmurilor mici de înlocuire, până 2020, absolvenții noi, mai bine formați, vor constitui doar o mică parte din totalul populației ocupate. Dar, pe termen lung, efectul va fi mult mai mare.

Obiective specifice

Indicator	Unitatea de măsură	2010	2015	2020
Reducerea ratei șomajului	%	9,1	6	4
Reducerea exodului tinerilor	%	17,7	15	10
Creșterea ponderii angajatorilor satisfăcuți de calitatea forței de muncă	%	15 (2011)	50	85
Reducerea ponderii absolvenților care susțin ca au nevoie de instruire suplimentară după absolvire	%	40	20	10

Drumuri: bune, oriunde

Analiza situației

Republica Moldova se află într-un proces intensiv de degradare a drumurilor. Dacă în 1992 70% din lungimea drumurilor naționale erau în stare bună, în 1998 în stare bună erau 45%, iar în 2006 doar 7%. Cu toate că evoluția stării drumurilor locale a fost analizată mai puțin, studiul a 1500 km (din 6000km) de drumuri locale, efectuat în 2006 a constatat starea rea și foarte rea a circa 96% din lungimea acestora.

Degradarea intensivă a drumurilor publice din Republica Moldova s-a produs din cauza finanțării insuficiente a lucrărilor de întreținere și reparație. În perioada anilor 1998-2006 finanțarea drumurilor a fost sub 10% din necesar. Mijloacele financiare alocate permiteau executarea doar a lucrărilor de întreținere de rutină (întreținerea pe timp de iarnă, plombarea gropilor, profilări s.a.). Din cauza neefectuării reparațiilor medii și capitale necesare mai mult de 80% din lungimea drumurilor au depășit termenul de serviciu stabilit.

Totodată, o îmbunătățire a stării drumurilor s-a produs în ultimii doi ani (2010-2011) în legătură cu majorarea acumulărilor în fondul rutier (de la 241 mil lei în 2009 până la 788 mil lei în 2011). Însă aceste acumulări nu sunt suficiente pentru a readuce întreaga rețea de drumuri la starea adecvată.

Starea proastă a drumurilor din Republica Moldova are un șir de efecte adverse. Gospodăriile casnice, în special cele din zonele rurale, din cauza stării nesatisfăcătoare a rețelei de drumuri, suportă cheltuieli suplimentare semnificative pentru accesul la serviciile sociale, de sănătate și administrative, precum și la piețele de desfacere. Conform calculelor estimative, starea nesatisfăcătoare a drumurilor impune utilizatorilor cheltuieli suplimentare de circa 2,5 miliarde lei anual.

Totodată, Republica Moldova nu poate să-și valorifice potențialul investițional deplin din cauza drumurilor proaste care limitează accesibilitatea la obiectele de producere, centre culturale, turistice și piețele de desfacere. Adesea, din aceste considerente Republica Moldova este evitată ca țară-tranzit de mărfuri și pasageri.

Calitatea proastă a drumurilor din țară, are un efect negativ asupra securității circulației rutiere. Numărul total de decedați raportat la un milion de vehicule este de circa 1120 și numărul de decedați la o populație de un milion este de circa 120.

Starea proastă a drumurilor are impact nefast asupra mediului înconjurător. Cheltuielile de carburanți pe drumurile în stare rea în comparație cu starea bună a acestora se majorează cu 20%. Aceasta contribuie la emisii suplimentare a substanțelor nocive în atmosferă. În afară de aceasta drumurile proaste sunt o sursă suplimentară de zgomot și vibrație. De asemenea drumurile pietruite sunt o sursă de formare a norilor de praf, fapt ce influențează negativ la dezvoltarea culturilor agricole din zona de influență a drumului.

Viziunea strategică

Reabilitarea drumurilor din Republica Moldova va avea un șir de impacturi benefice, contribuind la creșterea economică a țării. Având o amplasare strategică, Moldova joacă un rol tot mai important în calitate de țară de frontieră între Uniunea Europeană și Europa de Est și va deveni un nod comercial al transportului din regiune, în cazul în care drumurile vor fi reabilitate și costurile de logistică vor fi mai mici decât în țările vecine.

Ținând cont că economia Republicii Moldova este bazată, în mare măsură, pe agricultură și industria produselor agricole, o infrastructură rutieră solidă, un transport rutier bine funcțional și centre logistice multimodale vor permite producătorilor agricoli să-și comercializeze producția spre piețele de desfacere locale și externe. Reabilitarea drumurilor din țară va avea impact asupra pieței forței de muncă și va contribui la dezvoltarea unor sectoare netradiționale, prestatoare de servicii, cum ar fi turismul, spre exemplu.

Nu în ultimul rând, dezvoltarea infrastructurii rutiere are un impact social benefic. Starea actuală a drumurilor constituie un impediment major în accesul populației rurale la unele servicii sociale calitative, care ar putea fi prestate în condițiile unei concentrări geografice mai pronunțate a instituțiilor publice, unde acestea urmează a fi prestate. De exemplu, optimizarea rețelei de școli prin crearea școlilor de circumscripție se confruntă în mod direct cu problema accesului la instituții. Serviciile de transport pot fi dezvoltate, însă costurile de menținere a acestora pot fi foarte înalte în lipsa unei infrastructuri rutiere bine puse la punct. În aceeași ordine de idei, reabilitarea drumurilor va spori accesul populației la servicii de sănătate, în special servicii de urgență și spitalicești. În contextul reformei sectorului spitalicesc și restructurării rețelei de spitale publice, în baza Planului național general al spitalelor, distanța dintre spitale se va majora, iar starea drumurilor are o importanță majoră pentru accesul rapid, în timp util, al pacienților la instituțiile medico-sanitare.

Făcând abstracție de aceste implicații benefice, drumurile mai bune influențează direct creșterea și dezvoltarea economică prin mai multă căi, numite canale de influență. În practica internațională, cât și în contextul Republicii Moldova, există modele matematice bine calibrate care apreciază exact efectul reabilitării unui kilometru de drum asupra cheltuielilor, veniturilor populației și businessurilor, timpului economisit, accidentelor. Principalele beneficii, aranjate în ordine descrescătoare, sunt:

- Reducerea costului de operare a vehiculelor (COV), în care intră combustibilul și reparațiile economisite din cauza că drumul este mai bun.
- Reducerea timpului petrecut în drum de populație, care poate fi ulterior utilizat în scopuri productive sau pentru recreare.
- Reducerea accidentelor.
- Trafic adițional atras, inclusiv internațional.
- Efectele terțe, mai puțin tangibile, precum creșterea investițiilor străine directe și a turismului în urma atractivității mai bune a țării.

Primul din beneficiile menționate este cel mai tangibil. Estimările cele mai modeste sugerează că anual, pe segmentele de drum planificate spre reabilitare, se pierd 2.5 miliarde lei pentru extra reparații și

combustibil. Pornind de la presupunerea moderată că cel puțin o parte din banii economisiți pot fi investiți în scopuri productive și astfel se va mări stocul de capital fix, calculele sugerează că pe termen scurt și mediu, rata anuală obișnuită de creștere a PIB va fi majorată suplimentar cu 0.3% doar de pe seama economiilor de combustibil și reparații. Efectul probabil total va fi însă și mai mare.

Obiective specifice

Indicator	Unitatea de măsură	2010	2015	2020
Reabilitarea drumurilor publice naționale	km		900 (2014)	1900
Reparația drumurilor publice locale	km		700 (2014)	4900
Ponderea drumurilor publice naționale aflate în stare:				
• <i>foarte bună</i>	%			38
• <i>bună</i>	%			42

Tabele și figuri

Figura 4 Evoluția stării drumurilor naționale în perioada 1992-2010

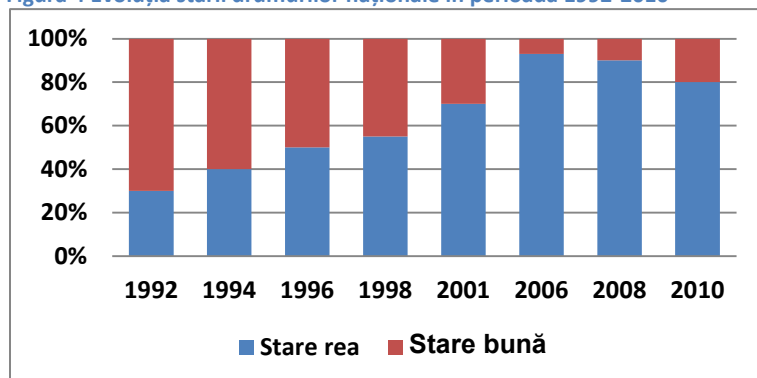

Figura 5 Finanțarea sectorului drumurilor în perioada 1990-2011, mil lei

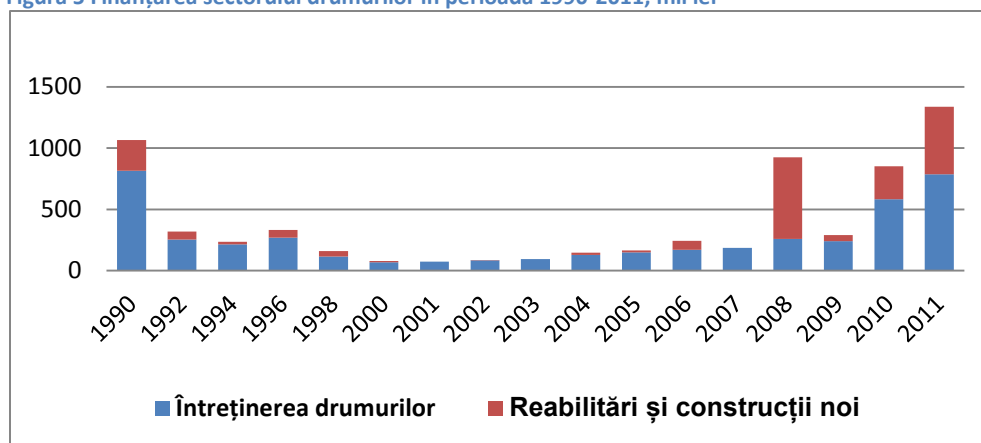

Figura 6 Statistica accidentelor rutiere în perioada 1990-2010

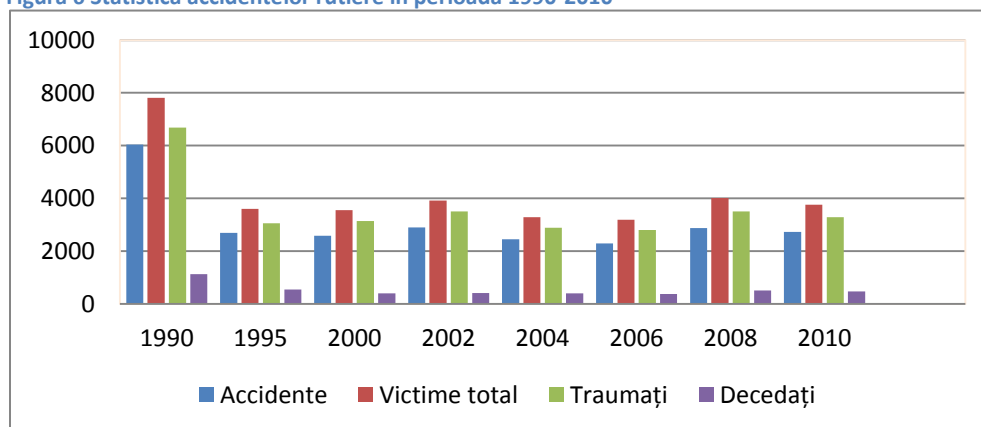
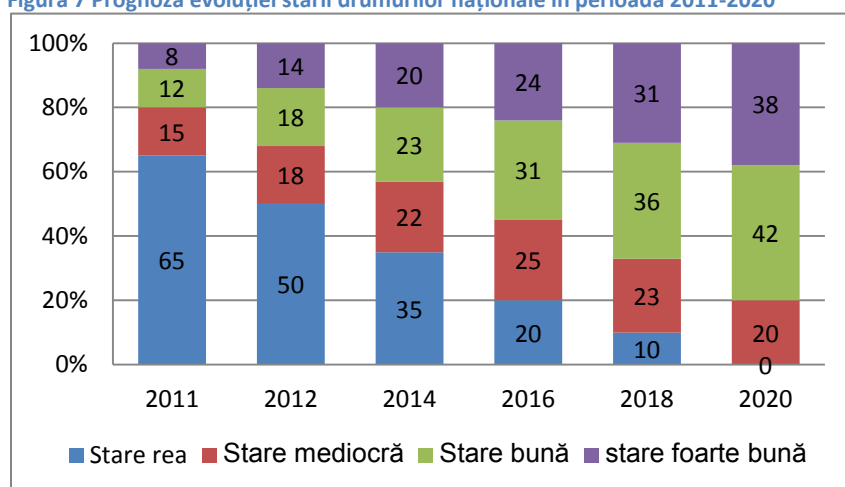

Figura 7 Proгноza evoluției stării drumurilor naționale în perioada 2011-2020

Finanțe: accesibile și ieftine

Analiza situației

Accesul la finanțarea internă

Sectorul financiar

Actualmente, în Republica Moldova își desfășoară activitatea 15 instituții financiar-bancare, dintre care în 2010 9 erau cu capital străin. Sistemul bancar din Republica Moldova are o pondere relativ mică a băncilor cu capital de stat. La fel și în regiune statul are o pondere mică în sistem. Dacă excludem Belarus, atunci media pentru țările din regiune este de 6,1% din totalul activelor, iar în Republica Moldova această cifră este de 13.1%. În același timp, în sistemul bancar autohton ponderea băncilor cu capital străin în totalul activelor din sistemul bancar avea o medie de 28% în anii 2004-2009, crescând până la 41.5 % în 2010. Această deficiență este confirmată de studiul OECD⁷, respectiv, cu excepția Belarus și Azerbaidjan, toate țările ECE au o medie de 88%.

Primele cinci bănci din Republica Moldova dețin în jur de 70% din activele pieței bancare și totalul creditelor acordate economiei. Deși acest indicator corespunde mediei regiunii, indicele de concentrare (CR-4 și HHI – Indicele Herfindahl-Hirschman) a pieței relevă un grad moderat de concurență pe piața bancară.

Ratele dobânzilor

Pe parcursul anilor ratele reale ale dobânzilor la credite și depozite au demonstrat tendințe de scădere. Astfel, evoluțiile echilibrate ale dobânzilor ar însemna o alimentare constantă a sectorului real cu resurse financiare ce ar susține o creștere uniformă a economiei, graduală și fără fluctuații majore.

Totuși, agenții economici și oameni de afaceri consideră că ratele dobânzii în Republica Moldova sunt mari. Accesul insuficient la finanțare a fost indicat de majoritatea respondenților pentru Global Competitiveness Report 2010-2011. Alte surse alternative, cum ar fi raportul Doing Business 2011 al Băncii Mondiale și chestionarul întreprinderilor BEEPS confirmă faptul că accesul la credite reprezintă o problemă pentru agenții economici. Este de menționat, însă, că costurile înalte ale creditării se datorează inflației, în timp ce rata reală a dobânzii este la un nivel comparabil cu țările din regiune.

Lăsând la o parte componenta inflației care ține de obiectivul politicii monetare al Băncii Naționale a Moldovei, problemele pe care le abordează prezenta Strategie țin de mărimea primelor de risc și a gajului (peste 130% din valoarea creditului), care sunt printre cele mai mari din regiune.

Dinamica creditării

În perioada 2004-2011 creditarea sectorului real al economiei a avut o dinamică ascendentă. Perioadele de creștere rapidă a volumelor creditării creează presiuni inflaționiste și conferă un caracter restrictiv politicii monetare urmate de Banca Națională. Astfel, în ultimii 5 ani creditele în economie au crescut la

⁷ „Competitiveness and Private Sector Development in Republic of Moldova”

o rată anuală de 17%, ceea ce este un ritm destul de înalt în comparație cu țările din regiune. În pofida unei dinamici pozitive, volumele relative ale creditării sunt sub nivelul mediu de creditare a regiunii. În timp ce volumul creditării în țările UE raportat la PIB ajunge să aibă o pondere de peste 100%, în Republica Moldova indicatorul relevant se situează doar la nivelul de 23% (media ultimilor 10 ani). Chiar și țările din regiune devansează Republica Moldova la acest capitol.

O caracteristică alarmantă pentru sectorul bancar autohton este nivelul înalt al creditelor neperformante. Deși pe parcursul anilor 2010-2011 acest indicator s-a diminuat de la 17,8% la 9,3%, sistemul bancar național este constrâns în desfășurarea operațiunilor de creditare. Această situație, parțial explicată și de criza economică din 2009, ține și de capacitățile reduse de management al riscurilor, lichiditatea joasă a instrumentelor de gaj, lipsa instrumentelor de hedging.

Structura creditelor ne arată că cele mai multe credite sunt acordate industriei și comerțului – 52,7% din total credite. O fracțiune mică ajunge în sectorul productiv al economiei. În aceste condiții, IMM se confruntă cu o lipsă acută de finanțare. Creditele acordate gospodăriilor casnice reprezintă 20% din totalul de credite, mai jos de media regională.

O rezervă de creștere a volumelor de creditare a sectorului real al economiei, în paralel cu creșterea ratei de economisire, constituie câștigurile din munca moldovenilor aflați peste hotarele țării. Studiile empirice relevă faptul că aproximativ jumătate din câștigurile formate din muncă sunt transferate în Republica Moldova în calitate de remitențe. Preferința pentru a plasa economiile în băncile străine, condiționată și de faptul că suma garantată a depozitelor în țările UE este considerabil mai mare, nu permite valorificarea integrală a acestui potențial. Pe de altă parte, politicile statului care ținesc canalizarea mijloacelor financiare provenite din remitențe în micul business (PARE 1+1) au avut un efect marginal.

Altă particularitate a structurii creditelor și depozitelor în Republica Moldova este discrepanța dintre perioadele de scadență ale mijloacele atrase de bănci (scurtă) și ale creditelor acordate (lungă). Cu toate acestea, într-o proporție mai mică, se denotă și o discordanță în ceea ce privește poziția valutară: circa 55% din depozite sunt exprimate în monedă națională, restul fiind plasate în valută. Concomitent, posibilitățile de oferire a împrumuturilor în valută sunt constrânse de reglementările Băncii Naționale.

Sectorul de microfinanțare

Alternativa sectorului bancar reprezintă sectorul de microfinanțare. Analiza evoluției sectorului de microfinanțare demonstrează că, deși acesta deține o pondere de circa 2% în PIB, rata de penetrare a serviciilor de microfinanțare rămâne a fi un indicator important la nivel național, întrucât oferă servicii de creditare accesibile și disponibile întreprinderilor mici și mijlocii, precum și păturilor social vulnerabile pe întreg teritoriul țării, în mod prioritar în zonele rurale. În 2010, doar 5,1% din populația economic activă din Republica Moldova a beneficiat de servicii de microfinanțare, în descreștere cu 12,1% față de anul 2009 și de 2,6 ori mai puțin decât în Bosnia și Herțegovina cu un sector de microfinanțare reprezentativ din Europa Centrală și de Est.

Temperarea ritmului de creditare prin intermediul prestatorilor de servicii de microfinanțare este relaționată cu aplicarea de către cei din urmă a unor norme prudențiale de prevenire a riscurilor. De asemenea, diminuarea indicatorilor de bază ai activității sectorului de microfinanțare din țară a fost determinată și de recesiunea economică, care pe de o parte, a diminuat volumul creditelor/investițiilor atrase, iar pe de altă parte, a condiționat scăderea ratei de recuperare a împrumuturilor acordate. Respectiv, sectorul bancar continuă să dețină poziția dominantă pe piața creditelor, iar sursele alternative de finanțare rămân a fi limitate.

Piața de capital

Piața valorilor mobiliare din Republica Moldova prezintă particularitățile unei piețe emergente: număr restrâns de entități emitente, lichiditate redusă, lipsă de plasamente publice, număr scăzut de investitori, integrare redusă în piețele financiare internaționale. În lipsa unui interes vădit pentru atragerea finanțării prin intermediul obligațiunilor corporative, spectrul instrumentelor financiare emise și tranzacționate pe piața valorilor mobiliare autohtonă se limitează la acțiuni ordinare.

Volumul plasamentelor primare de acțiuni a înregistrat o creștere robustă de 33% în 2010 în comparație cu 2009, impulsionată de emisiunile de acțiuni din partea sectorului bancar și al rețelelor electrice. Concomitent, piața secundară a valorilor mobiliare a înregistrat în 2010 o descreștere cu 10,1% față de anul 2009.

Nivelul de dezvoltare al sectorului financiar nebanca în Republica Moldova, inclusiv piața de capital, fondurile de pensii facultative și asigurările private de sănătate rămân mult în urma țărilor din regiune și a țărilor din sud-estul Europei. Lichiditatea scăzută și fragmentarea pieței complică mecanismul de formare a prețurilor. În consecință, piața financiară non-bancară nu reprezintă o alternativă viabilă intermedierei financiare realizate prin sectorul bancar, iar accesul la finanțare prin intermediul piețelor de capital nu este actualmente o opțiune fiabilă pentru agenții economici.

Accesul la resurse financiare internaționale

Capacitatea de finanțare din surse financiare externe este limitată. Republica Moldova nu are un rating investițional, iar credibilitatea împrumuturilor acordate este scăzută. Totuși, ratingurile de țară ale agențiilor variază: Fitch IBCA a modificat ratingul acordat Republicii Moldova pentru credite de la „stabil” la „pozitiv”, urmare a stabilității și creșterii economice și disciplinei fiscale adoptate. În același timp, Fitch a reconfirmat calificativul acordat Republicii Moldova pentru angajamentele externe pe termen lung în valută străină și monedă națională la nivel de „B-” și respectiv „B”. Totodată, Republica Moldova are cel mai scăzut rating financiar din regiune evaluat de agenția Moody's Investors.

În condițiile dezvoltării tot mai pronunțate a piețelor financiare internaționale și ratele mici ale dobânzilor pe aceste piețe, este esențial pentru Republica Moldova să acceseze aceste resurse. La moment, companiile ce activează în Republica Moldova nu participă la piețele financiare internaționale. Respectiv, resursele acestor piețe nu sunt disponibile pentru sectorul real al economiei naționale.

Viziunea strategică

Viziunea strategică pentru sporirea accesului la finanțare se bazează pe următorii piloni:

- Dezvoltarea intermedierei financiare
- Optimizarea costurilor resurselor financiare
- Optimizarea condițiilor de garantare a creditelor și împrumuturilor

Obiectivul autorităților pentru 2020 este de a dispune de un sistem financiar care canalizează în modul cel mai eficient resursele financiare de la gospodăriile casnice care produc economii la agenții economici care sunt în căutare de mijloace pentru finanțarea ideilor lor de afaceri. O competiție veritabilă pe piața bancară pentru atragerea resurselor financiare de la deponenți și existența unor alternative pentru plasamentul economiilor populației în afara sistemului bancar conduc la dezvoltarea intermedierei financiare. Încrederea gospodăriilor casnice, inclusiv a lucrătorilor emigranți care la ora actuală reprezintă un potențial nevalorificat până la capăt, în sistemul financiar va fi condiționată de majorarea sumei garantate a depunerilor și de supravegherea efectivă a prestatorilor de servicii financiare.

Deficiențele existente în administrarea gajului vor fi înlăturate, iar instrumentele de acoperire (*hedging*) vor fi dezvoltate, astfel încât lichiditățile excesive din sistemul financiar să fie direcționate într-un mod eficient spre creditarea sectorului real al economiei naționale. Dezvoltarea capacităților de management al riscurilor, inclusiv prin extinderea ariei de acoperire informațională prin birourile istoriilor de credit, va conduce la diminuarea primelor de risc.

Ușurarea accesului la finanțe va duce la creșterea semnificativă a creditării ca volum și ca pondere în PIB (de la 37% în 2011 până la 60% către 2020). Atingerea nivelului planificat de creștere a creditării este în sine o sarcină foarte ambițioasă, susceptibilă la riscurile economice și financiare globale, cât și cele locale. Dar, dacă este atinsă, o astfel de creștere va avea un impact direct și pronunțat asupra producerii interne brute și veniturilor, prin transformarea creditelor în investiții noi.

Aprecierea impactului accesului mai bun la finanțe s-a bazat pe presupunerea destul de modestă că din fiecare leu adițional, acordat sectorului real ca și credite, cel puțin 30 bani vor fi investiți în capital productiv. Durata medie presupusă a creditelor este 3 ani. În astfel de condiții, investițiile adiționale se vor răsfrânge într-o creștere anuală a PIB cu până la 0.5-0.7% mai mare, decât în scenariul fără implementarea acestei priorități. Acest efect benefic apare treptat, dar are tendințe de accelerare rapidă, și va continua și după expirarea termenului de prognoză din prezenta Strategie .

Obiective specifice

Indicator	Unitatea de măsură	2010	2015	2020
Majorarea ratei de economisire⁸	%	17,7	20	35
Majorarea volumului creditării sectorului real raportat la PIB	%	37	45	60
Reducerea primei de risc	p.p.	10,1	9	7
Majorarea volumului tranzacțiilor bursiere cu valori mobiliare raportat la PIB	%	0,4	5	15

⁸ Venit național brut – consum + transferuri nete

Tabele și figuri

Figura 8 Numărul de sucursale bancare raportat la 100 mii adulți

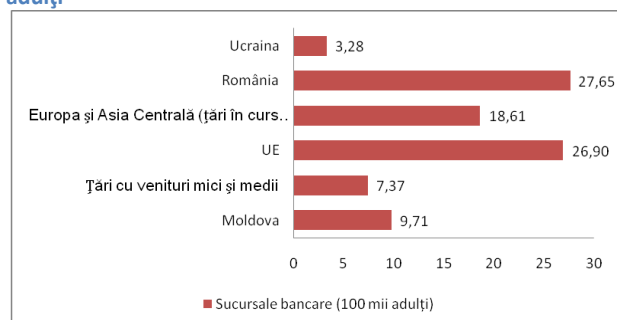
Sursa: www.ebrd.com

Figura 9 Media activelor băncilor cu capital de stat

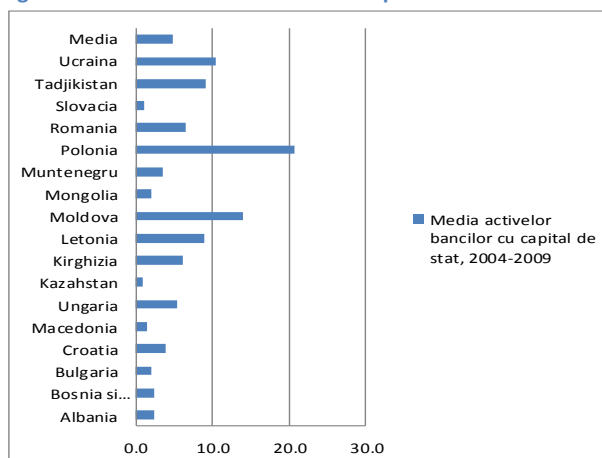
Sursa: www.imf.org

Figura 10 Media activelor băncilor cu capital străin

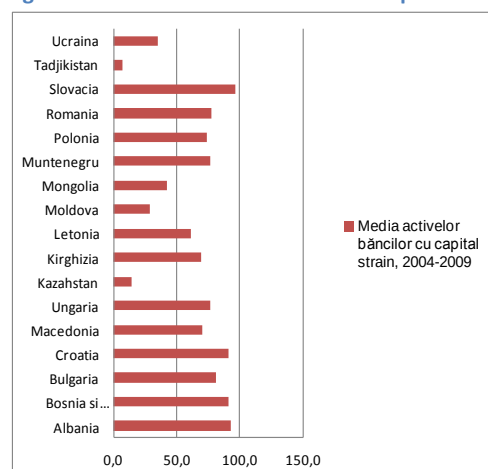
Sursa: www.imf.org

Figura 11 Evoluția ratelor reale ale dobânzilor la credite și depozite

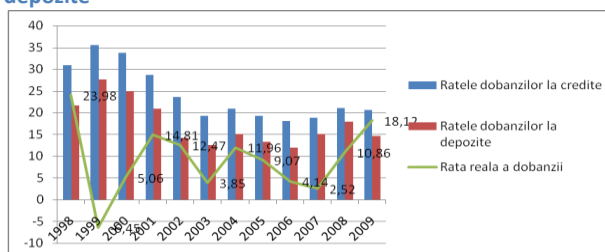
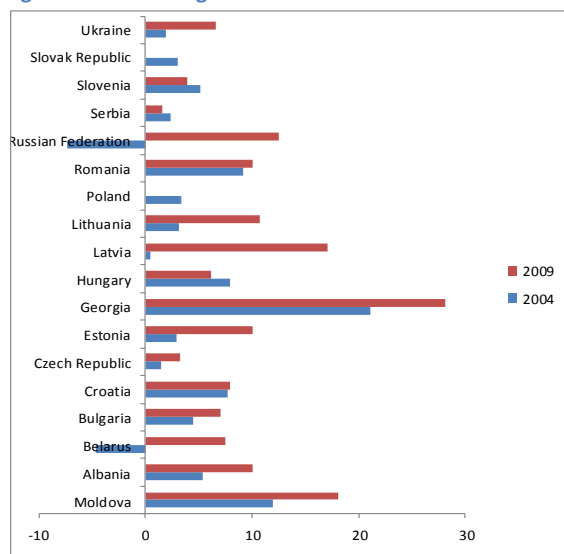
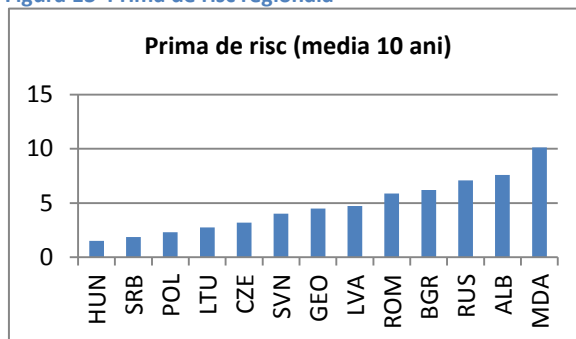
Sursa: World Development Database,
<http://data.worldbank.org>

Figura 12 Ratele regionale ale dobânzii

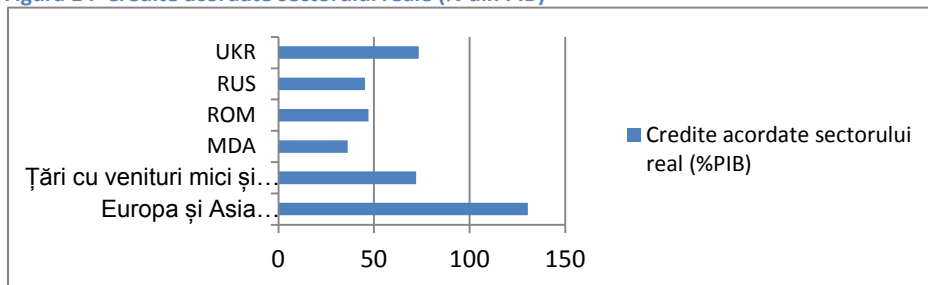
Sursa: www.ebrd.com

Figura 13 Prima de risc regională

Sursa: www.imf.org

Figura 14 Credite acordate sectorului real (% din PIB)

Sursa: www.imf.org

Figura 15 Credite neperformante regionale

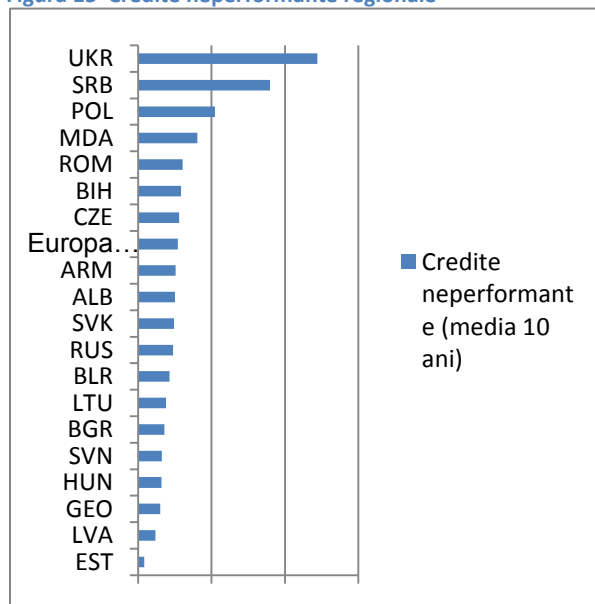
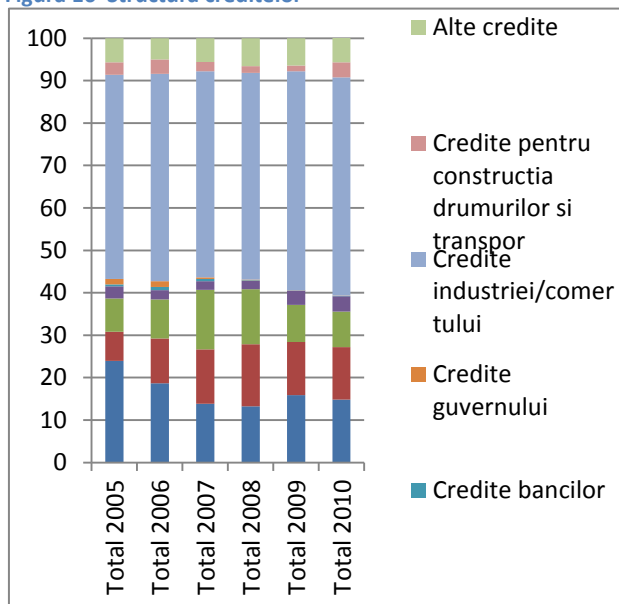
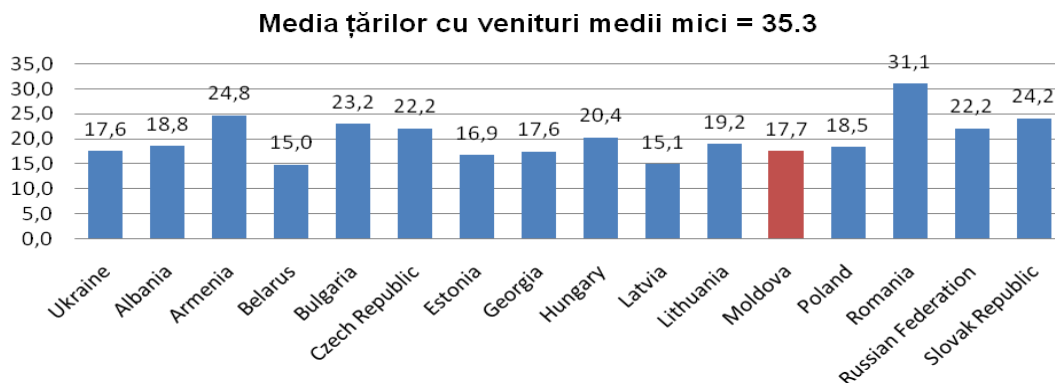
Sursa: www.imf.org

Figura 16 Structura creditelor

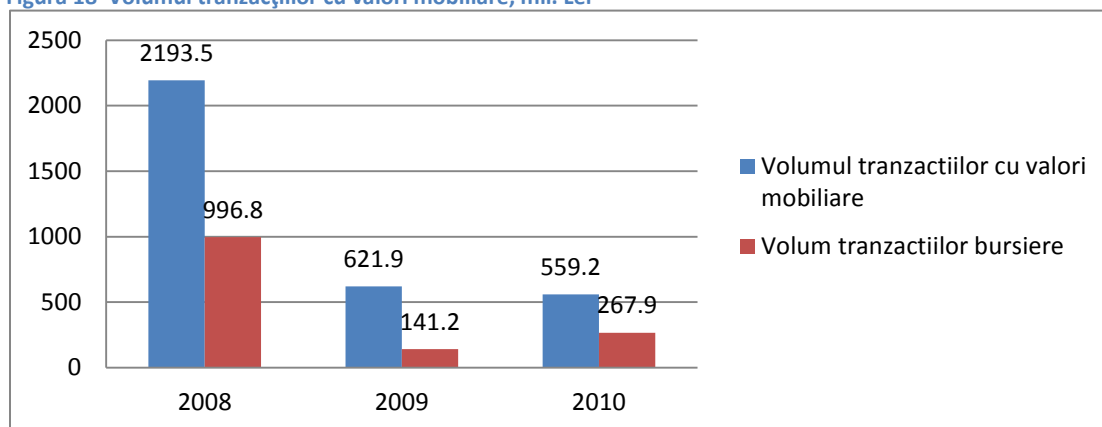
Sursa: Conform datelor anuale ale BNM

Figura 17 Economisiri raportate la PIB, în % din PIB

Sursa: World Development Database, <http://data.worldbank.org>

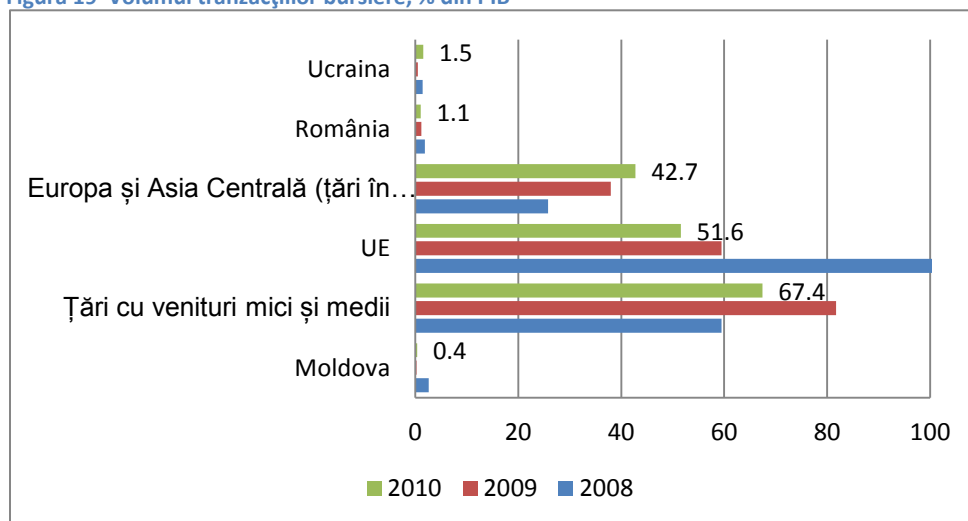
Notă: Economisiri = VNB – Consum + Transferuri nete.

Figura 18 Volumul tranzacțiilor cu valori mobiliare, mil. Lei

Sursa: World Development Database, <http://data.worldbank.org>, www.imf.org

Figura 19 Volumul tranzacțiilor bursiere, % din PIB

Sursa: World Development Database, <http://data.worldbank.org>, www.imf.org

Business: cu reguli clare de joc

Analiza situației

Mediul de afaceri actual caracterizat prin costuri financiare și de timp nejustificate, care depășesc esențial nivelul celor din țările dezvoltate, influențează direct creșterea economică a țării bazată pe exportul producției cu valoare adăugată sporită și demotivează concurența loială orientată pe productivitate și inovații.

Republica Moldova în clasamentul internațional privind “ușurința desfășurării afacerilor” în 2011, elaborat de Banca Mondială, s-a poziționat pe locul 90 din 183 de țări, fiind devansată semnificativ de majoritatea țărilor din regiune și CSI⁹.

În cadrul clasamentului competitivității globale, Republica Moldova s-a poziționat pe locul 94 din 139 de țări¹⁰, la fel fiind surclasată de majoritatea țărilor din regiune și CSI. La capitolul competitivității, indicatorul agregat care reflectă mediul de reglementare “Instituțiile”, Republica Moldova este poziționată pe locul 102. Conform aceluiași raport, întreprinzătorii au evidențiat următorii factori ca principalele probleme în afaceri, în ordinea priorității: (i) instabilitatea politică; (ii) accesul limitat la finanțare; (iii) corupția; (iv) ineficiența administrației publice; și (v) instabilitatea Guvernului.

Un alt indicator de referință pe plan internațional este Indicele Libertății Economice, elaborat de către „The Heritage Foundation” și „The Wall Street Journal”. Acest indicator evaluează gradul de intervenție a statului în activitatea economică în baza a 10 sub-indicatori: libertatea afacerilor, libertatea comerțului, libertatea fiscală, cheltuielile statului, libertatea monetară, libertatea investițională, libertatea financiară, drepturile de proprietate, libertatea de corupție și libertatea muncii. Republica Moldova este poziționată doar pe locul 120 la acest indicator, din 179 de țări.

Problemele mediului de afaceri se atestă la toate etapele ciclului de viață în afaceri: de lansare, dezvoltare și lichidare a afacerii. Sistemul administrativ al statului în ceea ce privește acordarea de permisiuni și realizarea inspecțiilor este departe de a fi perfect.

Eliminarea constrângerilor de reglementare și a costurilor neargumentate ar crea premise pentru o creștere economică mai dinamică și sustenabilă, încurajând investițiile naționale și străine.

Lansarea afacerii

La capitolul “Lansarea afacerii”, în clasamentul internațional „Doing Business” 2011, Republica Moldova este poziționată pe locul 94 din 183 de țări.

Principalele probleme la această etapă a ciclului de activitate a întreprinderii sunt numărul mare de proceduri și costul înalt asociat cu acestea. Cu toate acestea, indicatorul “Lansarea afacerii”, descris mai

⁹ Doing Business Survey 2011, Banca Mondială

¹⁰ Global Competitiveness Index, World Economic Forum

sus, acoperă doar procedurile legate de înregistrarea afacerii. Pe când, pentru multe genuri de activități economice, înainte de a lansa afacerea, agenții economici urmează să obțină o serie de acte permissive, cele mai răspândite fiind autorizațiile de funcționare a unităților, autorizații sanitare de funcționare, autorizații sanitar-veterinare de funcționare, autorizații de construire, licențe, avize ale autorității de protecție împotriva incendiilor și alte acte permissive care țin de lansarea activității.

Dezvoltarea afacerii

La etapa dezvoltării și desfășurării afacerii, barierele și costurile administrative cu care se confruntă antreprenorii sunt următoarele:

- efectuarea inspecțiilor de stat;
- prezentarea rapoartelor și informațiilor obligatorii;
- achitarea impozitelor;
- obținerea actelor permissive pentru construcții, instalații, echipamente, materie primă, produse și servicii.

Inventarierea actelor permissive, cu excepția celor ce țin de piața financiară (bancară și nebanară), a licențelor și actelor eliberate de autoritățile publice locale, efectuată în 2011, a evidențiat peste 400 de acte, dintre care Parlamentul a acceptat drept justificate 272 de acte, expuse în anexa “Nomenclatorul actelor permissive eliberate de către autoritățile emitente persoanelor juridice și fizice pentru practicarea activității de întreprinzător” la Legea privind reglementarea prin autorizare a activității de întreprinzător. Legea dată nu permite eliberarea altor acte permissive care nu sunt incluse în Nomenclator. Totodată, conform estimărilor experților, mai există multe acte permissive care nu au fost identificate nici de data aceasta și posibil vor continua să fie aplicate.

Lichidarea afacerii

La capitolul “Lichidarea afacerii”, în clasamentul internațional „Doing Business” 2011, Republica Moldova este poziționată pe locul 92 din 183 de țări.

Problemele la acest indicator constau în procedurile de durată și costisitoare în lichidarea afacerii, precum și rata joasă de recuperare a banilor de către creditori.

În linii generale, costurile financiare și de timp suportate de agenții economici la diferite etape ale ciclului de viață a afacerii sunt comparativ mai mari decât indicatorii medii din regiune și a țărilor economice dezvoltate. Implementarea secvențială a reformei regulatorii, interpretarea neunivocă a actelor regulatorii coroborate cu cultura joasă în cadrul serviciilor publice și a serviciilor controlului de stat a diminuat într-o anumită măsură efectele scontate ale reformei menite să amelioreze mediul de afaceri. Astfel, pe parcursul ciclului de viață întreprinderile din Republica Moldova se confruntă cu următoarele probleme:

- **Reglementări nejustificate**, care generează costuri administrative ce depășesc deseori beneficiile. Astfel de reglementări sunt rezultatul competențelor joase ale organelor publice sau

al intereselor instituționale și personale. Interesele țin de păstrarea și extinderea atribuțiilor instituționale care permit o influență și importanță sporită, precum și crearea condițiilor favorabile pentru corupție și favorizarea unor grupuri economice, astfel contribuind la o competiție neloială în economie.

- **Reglementări ambigui și contradictorii**, care pot fi interpretate și aplicate într-un mod discreționar și, astfel, duc la aplicarea discriminatorie a prevederilor actelor normative, la o previzibilitate și transparență mică în reglementare, corupție și concurență neloială.

Deși au fost examinate un număr mare de reglementări și acte permissive, reformele nu au atins așteptările în acest sens. Astfel, Republica Moldova, în comparație cu Georgia care a moștenit din perioada sovietică un cadru de reglementare similar, nu a reușit să atingă performanțe mai bune la capitolul reducerii barierelor administrative, fapt care rezultă din evoluția unor indicatorilor Doing Business în perioada 2006-2011.

Problemă majoră ce se atestă este conformarea slabă a autorităților publice cu principiile bunei reglementări precum: previzibilitatea, transparența decizională și transparența reglementării activității de întreprinzător, analiza impactului de reglementare, echitate în raporturile dintre stat și întreprinzător.

Astfel, optimizarea procedurilor și a perioadei de timp necesare unui agent economic pentru lansarea, desfășurarea și lichidarea afacerii, precum și schimbarea accentului de pe inspecții pe consiliere, inspecțiile fiind realizate în baza principiului riscului perceput, ar ameliora semnificativ mediul de afaceri, diminuând totodată costurile administrative inutile și implicit asigurând creșterea durabilă a economiei.

Viziunea strategică

Republica Moldova își propune să îmbunătățească mediul de afaceri, astfel încât riscurile și costurile asociate fiecărei etape ale ciclului de viață a afacerii să fie mai mici decât în țările din regiune către anul 2020, cu impact exprimat în creșterea investițiilor interne și străine, majorarea numărului de întreprinderi fiabile, capabile să creeze locuri de muncă atractive, să asigure productivitate înaltă și producție competitivă orientată la export, efect susținut prin avansarea Republicii Moldova în clasamentele internaționale privind “ușurința desfășurării afacerilor” - „Doing Business”, Indicelui “Libertatea Economică” și Indicele Competitivității Globale, depășind nivelul mediu din regiune.

Calitatea cadrului de reglementare afectează activitatea investițională și, prin urmare, creșterea economică, prin costuri administrative și de conformare impuse asupra sectorului privat și riscuri în afaceri generate de ambiguitatea reglementărilor și respectarea parțială de către funcționarii publici a prevederilor reglementărilor.

Efectele directe de la îmbunătățirea cadrului de reglementare ar consta în reinvestirea fondurilor economisite din reducerea cheltuielilor pentru afaceri. Deși economiile din reducerea costurilor administrative pot fi relativ ușor estimate, deoarece reprezintă niște costuri procedurale, clar reglementate, acestea, în mare parte, sunt mai mici decât costurile de conformare cu prevederile de reglementare, care sunt mult mai greu de estimat, deoarece țin de întreprinderea unor măsuri pentru ca

afacerea să corespundă cerințelor de siguranță, inofensivitate și altor cerințe. Prin urmare nu este posibilă estimarea cu o precizie suficientă a economiilor din reducerea cheltuielilor pentru sectorul privat.

Efectele indirecte ale acestei priorități, ar fi în special creșterea încrederii investitorilor în mediul de afaceri din Republica Moldova și, în rezultat, sporirea fluxului de investiții, inclusiv celor străine. Având în vedere că resursele investitorilor locali sunt limitate, investițiile străine ar putea fi un factor major în schimbarea paradigmei de dezvoltare a țării. Deoarece acest efect depinde de mai mulți factori, inclusiv calitatea mediului de afaceri din Republica Moldova, în comparație cu cele din alte țări, nu este posibilă cuantificarea acestui efect.

Obiective specifice

Eliminarea barierelor regulatorii

Indicator	Unitatea de măsură	2010	2015	2020
Lansarea afacerii				
Reducerea timpului pentru inițierea unei afaceri	ore		24	1
Reducerea costului pentru inițierea unei afaceri			cu 50%	cu 80%
Autorizarea în construcții				
Reducerea duratei obținerii autorizațiilor de construcție	zile		180	100
Reducerea costului obținerii autorizațiilor de construcție			cu 20%	cu 40%
Plata impozitelor				
Reducerea numărului de plăți la achitarea impozitelor, taxelor și contribuțiilor			până la 35	până la 25
Reducerea timpului dedicat pentru perfectarea formalităților la achitarea plăților	ore		215	190
Comerțul transfrontalier				
Reducerea numărului documentelor necesare pentru operațiunile export			până la 5	până la 4
Reducerea timpului pentru perfectare operațiunilor la export	zile		până la 25	până la 10
Reducerea costurilor operațiunilor la export (pe container)			cu 5%	cu 10%
Reducerea numărului documentelor necesare pentru operațiunile de import			până la 5	până la 4
Reducerea timpului pentru perfectare operațiunilor la import	zile		până la 25	până la 10
Reducerea costurilor operațiunilor la import (pe container)			cu 5%	cu 10%

Lichidarea afacerii

Sporirea rate de recuperare a investiției		cu 50%	cu 100%
Reducerea duratei pentru lichidarea afacerii	ani	2	1,5

Eliminarea barierelor administrative

Indicator	Unitatea de măsură	2010	2015	2020
Reducerea numărului inspecțiilor de stat			cu 20%	cu 40%
Reducerea numărului rapoartelor obligatorii			cu 10%	cu 20%
Reducerea numărului de acte permise			cu 20%	cu 40%
Reducerea costului pentru obținerea actelor permise			cu 20%	cu 40%

Tabele și figuri

Figura 20 Ratingul Republicii Moldova în clasamentul Băncii Mondiale privind "Ușurința desfășurării afacerii" în anul 2011

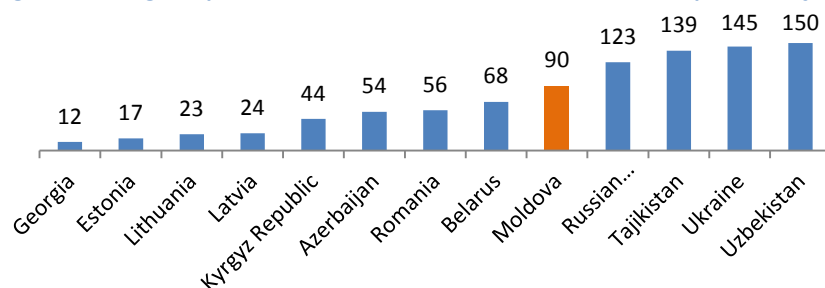

Figura 21 Ratingul Republicii Moldova privind calitatea reglementării mediului de afaceri, indicatorul "Instituțiile" din cadrul Indicelui Competitivității Globale, 2011

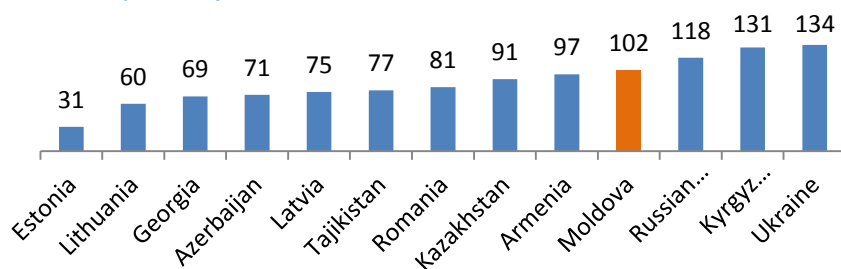

Figura 22 Poziția conform Indicatorului "Libertatea Economică", 2011

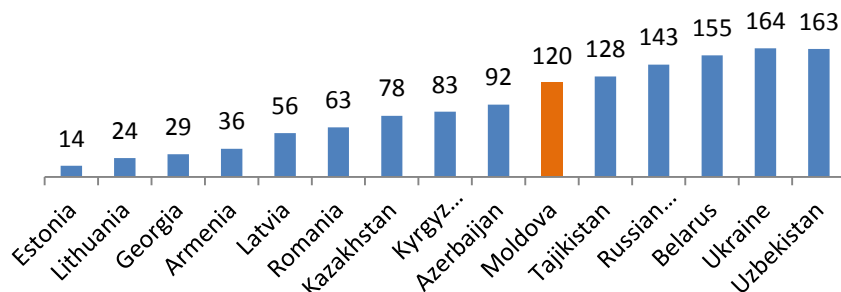

Figura 23 Poziția conform indicatorului Băncii Mondiale "Lansarea afacerii", în 2011, din 183 de țări

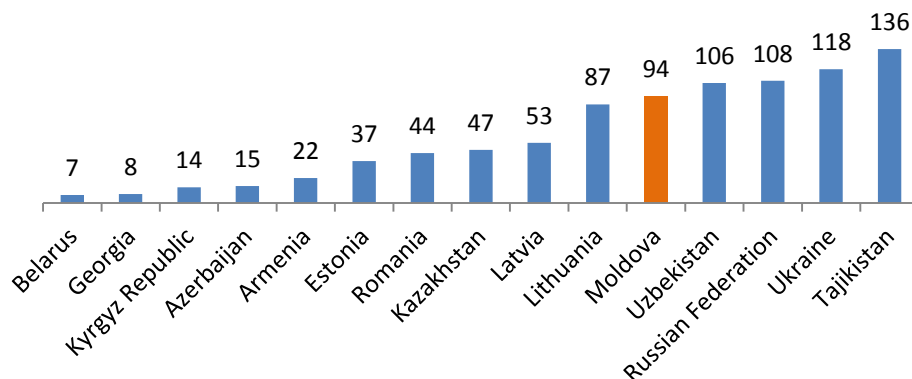

Figura 24 Poziția Republicii Moldova la capitolul "Lichidarea afacerii", în clasamentul internațional Doing Business" 2011

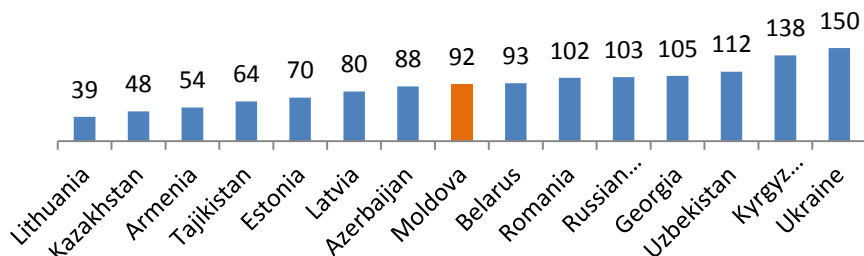
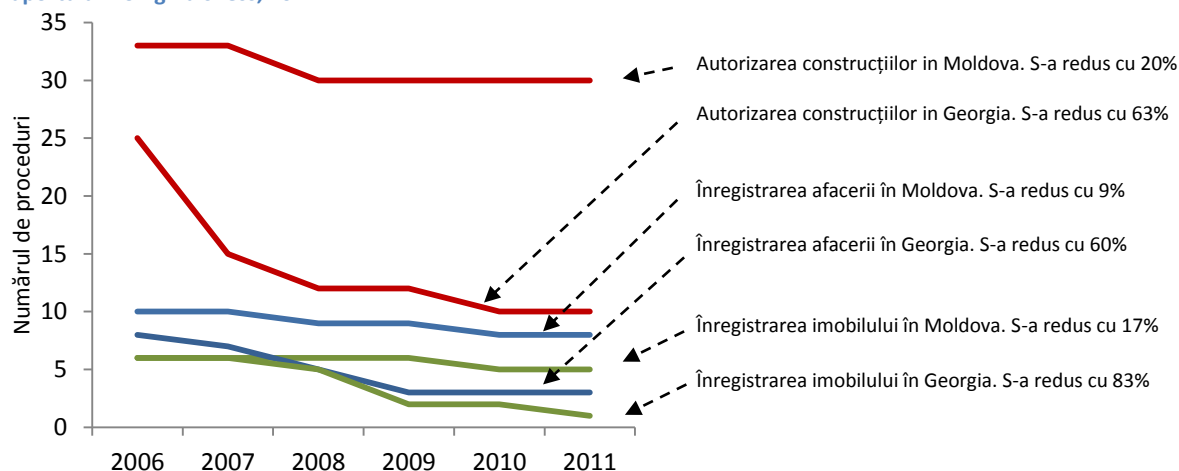

Figura 25 Evoluția comparativă a indicatorilor privind eficiența reformei reglării în Republica Moldova și Georgia, conform raportului Doing Business, 2011

Tabel 2 Analiza comparativă a ciclului de afaceri

Indicatori	Republica Moldova	Europa de Est și Asia Centrală	Țările OECD
Inițierea afacerii	locul 94		
proceduri (număr)	8	6,3	5,6
țimp (zile)	10	16,3	13,8
cost (% venit per capita)	10,9	8,5	5,3
Permise în construcție	locul 159		
proceduri (număr)	30	22,2	15,8
țimp (zile)	292	250,1	166,3
cost (% venit per capita)	120,9	645,5	62,1
Plata taxelor	Locul 106		
plăți (număr pe an)	48	41,7	14,2
țimp (ore pe an)	228	313,9	199,3
Comerț exterior			
documente la export (număr)	6	6,4	4,4
țimp la export (zile)	32	26,7	10,9
costuri la export (US \$ per container)	1,765	1,615.7	1,058.7
documente la import (număr)	7	7,6	4,9
țimp la import (zile)	35	28,1	11,4
costuri la import (US \$ per container)	1,960	1,845.4	1,106.3

Lichidarea afacerii			
rata de recuperare (cenți la US\$)	28,2	32,6	69,1
 timp (ani)	2,8	2,9	1,7
cost (% din capital)	9	13,4	9,1

Energie: furnizată sigur, utilizată eficient

Analiza situației

Eficiența și securitatea energetică au un impact direct asupra creșterii economice și reducerii sărăciei. La moment însă, sistemul energetic din Republica Moldova se confruntă cu un șir de probleme. Infrastructura energetică este într-o stare de uzură avansată, iar prețurile la resursele energetice, importul cărora constituie 95% din necesar, sunt în creștere. Capacitățile de generare a energiei electrice adecvate sunt insuficiente pe malul drept al Nistrului. La fel, nu există suficiente interconexiuni fizice cu țările vecine în sectoarele de gaze și energie electrică. Pierderile în sectorul electroenergetic și termic sunt mari, la fel ca și datoriile acumulate de sectorul termoeenergetic față de furnizorul de gaze naturale. Consumul resurselor energetice este neeficient, iar nivelul de utilizare a energiei regenerabile este limitat.

Situația din sectoarele complexului energetic este următoarea:

Energia electrică

În ultimii 10 ani sectorul electroenergetic a suferit schimbări majore. Nivelul producerii energiei electrice s-a redus în anul 2010 cu 15% față de anul 2001, iar cea mai mare cotă din producerea energiei electrice revine CET-2 – 70-80%. Sunt în scădere procurările de energie electrică din import și de la MGRES. Astfel, în anul 2010 acest indicator a scăzut cu cca 21% față de 2009 și, respectiv, cca 6% față de 2001. Acest lucru denotă dependența de importul energiei electrice și procurările de la un singur furnizor - MGRES, ceea ce, cu siguranță, afectează securitatea energetică a țării noastre.

În ce privește structura consumului energiei electrice în Republica Moldova, aceasta rămâne a fi dezechilibrată, datorită faptului că cea mai mare parte este consumată de către populație (30-40%), industriei revenind o cotă mai mică – cca 25-35%. Alte sectoare ale economiei naționale (agricultura, transportul, construcțiile etc.) joacă un rol nesemnificativ în structura consumului energiei electrice.

Totodată pierderile de energie electrică înregistrată de rețelele de distribuție din Republica Moldova sunt în scădere, deși la un nivel mai înalt comparativ cu țările dezvoltate (până la 10%), ceea ce afectează negativ eficiența energetică a Republicii Moldova.

Energia termică

Producerea energiei termice este la fel în scădere în Republica Moldova. Astfel, în anul 2009 producerea s-a redus cu cca 14% față de 2008 și, respectiv, cu 20% față de 2001. Cea mai mare cotă din producerea energiei termice revine CET-urilor – 60-65%. Reducerea sarcinii termice este condiționată, printre altele, de debransările masive ale consumatorilor de la sistemul centralizat de încălzire.

În ce privește structura consumului energiei termice în Republica Moldova, aceasta este dezechilibrată, datorită faptului că cea mai mare parte este consumată de către populație (45-60%), industriei revenind o cotă mai mică – cca 20-30%. Alte sectoare ale economiei naționale (agricultura, transportul, construcții etc.) joacă un rol nesemnificativ în structura consumului energiei termice.

O problemă stringentă a sectorului termoelectric din Republica Moldova sunt datoriile istorice mari acumulate de către SA Termocom față de CET-uri. Urmare a analizei datoriilor acumulate de către SA Termocom, se poate constata că cele mai mari datorii sunt înregistrate față de SA CET-2. În perioada analizată acestea s-au mărit de cca 2 ori, iar gradul mediu de achitare al datoriilor a constituit 40-60%. Este de menționat că datoriile SA Termocom față de SA CET-1 sunt de 3 ori mai mici comparativ cu SA CET-2, ceea ce se datorează diferitor capacități ale acestor centrale. Această situație este generată de creșterea sumelor datoriilor populației și agenților economici pentru achitarea energiei termice și neajustarea la timp a tarifelor.

Altă problemă acută a sectorului termoelectric din Republica Moldova este nivelul înalt al pierderilor de energie termică, care în anul 2009 a constituit 21% și are o tendință generală de creștere în ultimii 10 ani cu cca 6 p.p.

Clădirile consumă cea mai mare parte din energie (40%) și cel mai mult contribuie la emisia gazelor cu efect de seră. Clădirile ce aparțin sectorului rezidențial denotă cel mai mare consum de energie (65%). Performanța energetică redusă a clădirilor existente are și un impact social puternic, afectând în special păturile social vulnerabile de populație. În mediu, cheltuielile populației pentru încălzire constituie de la 15% pînă la 50% din veniturile acestora.

Experiența țărilor europene, precum și cea autohtonă, acumulată în rezultatul implementării unor proiecte de sporire a eficienței energetice a clădirilor existente (renovarea anvelopei clădirilor, modernizarea sistemelor de încălzire, etc.) demonstrează că potențialul de reducere a consumului de energie în clădirile existente constituie circa 30-50% și în unele cazuri poate ajunge chiar la 70%.

Gaze naturale

Republica Moldova este dependentă de gazele naturale importate dintr-o singură sursă. Această dependență sporește vulnerabilitatea economiei naționale la creșterea prețului de procurare a gazelor naturale.

Procurările de gaze naturale de către Republica Moldova sunt în scădere. Astfel, în anul 2010 procurarea gazului în expresie naturală s-a redus cu cca 16,3% față de 2005. Totodată, procurările de gaze în expresie valorică s-au mărit de cca 2,7 ori în perioada analizată din cauza creșterii prețului mediu de import al gazelor naturale. La fel, volumul livrărilor de gaze naturale s-a micșorat în expresie naturală, iar în expresie valorică a înregistrat tendințe de creștere datorită măririi prețului mediu al gazului livrat. Creșterea prețurilor la importul de gaze naturale are impact negativ atât asupra economiei țării cât și asupra categoriilor vulnerabile.

Resurse regenerabile de energie și eficiență energetică

Este evident faptul că, în absența resurselor energetice proprii și în condițiile dependenței tot mai mari de importurile resurselor energetice, eficiența energetică și valorificarea surselor de energie regenerabile în Republica Moldova constituie o prioritate strategică.

Eficiența energetică în Republica Moldova este foarte scăzută, fiind de aproape 3 ori mai mică comparativ cu țările europene. Aceasta, la rândul său, conduce la creșterea substanțială a costurilor

resurselor energetice. La aceasta contribuie consumul mare de energie care conduce la intensitatea energetică sporită, creșterea prețurilor la resursele energetice, tehnologiile și utilajele moral și fizic uzate, precum și lipsa cunoștințelor și capacităților în domeniul eficienței energetice și utilizarea resurselor regenerabile de energie.

Viziunea strategică

Către anul 2020 Guvernul Republicii Moldova are ca scop să creeze un complex energetic competitiv și eficient, care va asigura toți consumatorii cu resurse energetice calitative, în mod accesibil și fiabil. Aceasta va permite de a materializa conceptul de dezvoltare durabilă a economiei naționale și de a schimba paradigma creșterii economice. Un complex energetic durabil va avea impact și asupra reducerii sărăciei prin sporirea accesibilității pentru populație a resurselor energetice.

Un rol important în acest sens îl are reducerea dependenței de importurile resurselor energetice și consolidarea securității energetice. În acest scop vor fi dezvoltate interconexiunile de transportare a resurselor energetice și promovată integrarea Republicii Moldova în sistemul energetic european. Totodată un accent deosebit va fi pus pe optimizarea mixului energetic și crearea noilor capacități de generare a energiei și valorificarea surselor de energie regenerabile.

Asigurarea eficienței energetice se va produce prin diminuarea intensității energetice în sectorul rezidențial, industrial, transport și agricol, modernizarea sistemului energetic (producere, transport, distribuție), precum și sensibilizarea publicului larg asupra necesității economisirii energiei.

Creșterea eficienței energetice va afecta direct mai multe sectoare ale economiei naționale, în special cele ce țin direct de utilizarea energiei în procesul de producție, dar și consumul gospodăriilor și instituțiilor publice. La moment, producția intermediară doar în sectorul energetic și cel de transporturi sumează la mai mult de 17 miliarde lei.

Creșterea treptată planificată a eficienței energetice cu până la 10% ar însemna că mai multe mărfuri pot fi produse cu aceeași cantitate de energie sau același produs intern poate fi obținut cu mai puține resurse energetice, ceea ce este echivalent cu mai puține costuri. Economii anuale vor constitui circa 830 milioane lei, în prețuri curente, către anul 2020.

Aceste economii pot fi canalizate spre noi investiții, în diferite proporții, în dependență de sector. O estimare modestă sugerează că în urma noilor investiții, rata de creștere anuală a PIB pe termen mediu și lung va fi mai mare cu cel puțin 0.2% în comparație cu scenariul de bază, doar de pe seama economiilor obținute.

Obiective specifice

Securitatea energetică

Indicator	Unitatea de măsură	2010	2015	2020
Realizarea interconexiunilor energetice				
• <i>linii electrice</i>	km			139

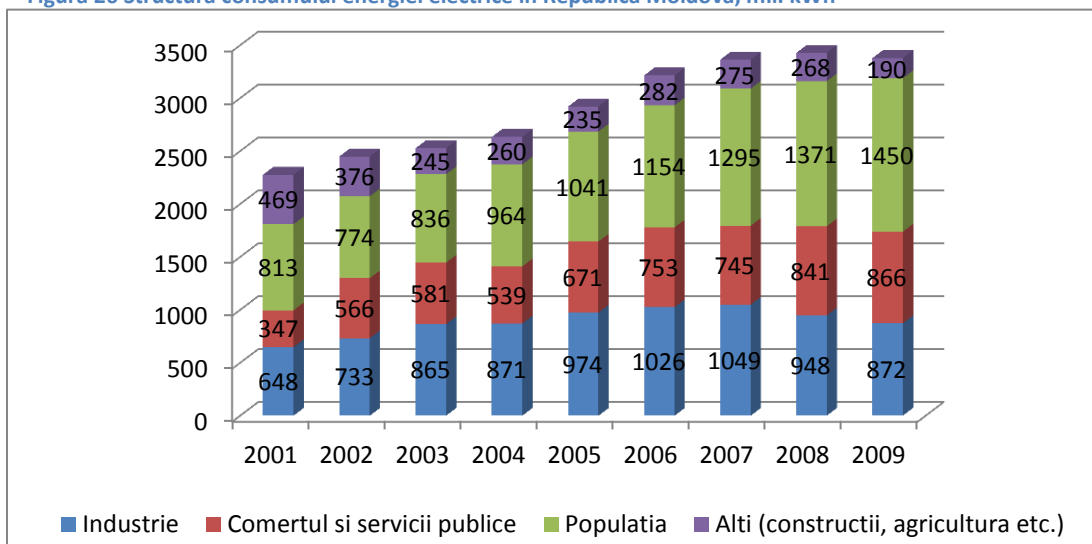
• <i>conduce de gaze naturale</i>	km		40
Stimularea utilizării energiei produse din surse de energie regenerabile raportate la consumul total brut intern	%	10	20
Asigurarea ponderii biocarburanților din totalul carburanților utilizați	%	4	10
Majorarea capacităților interne de producere a energiei electrice	MW		800
Asigurarea ponderii producției anuale de energie electrică din surse de energie regenerabile	%		10

Eficiența energetică

Indicator	Unitatea de măsură	2010	2015	2020
Reducerea intensității energetice				cu 10%
Reducerea pierderilor de energie electrică în rețele de transport și distribuție	%		până la 13	până la 11
Reducerea pierderilor de gaze naturale în rețele de transport și distribuție	%		cu 20	cu 39
Reducerea pierderilor de energie termică în rețele de transport și distribuție	%		cu 2	cu 5
Reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră (comparativ cu 1990)	%			cu 25
Micșorarea ponderii gazelor naturale în mixul energetic național	%	53		45
Reducerea consumului de energie în clădiri	%			cu 10
Ponderea clădirilor publice renovate	%			10

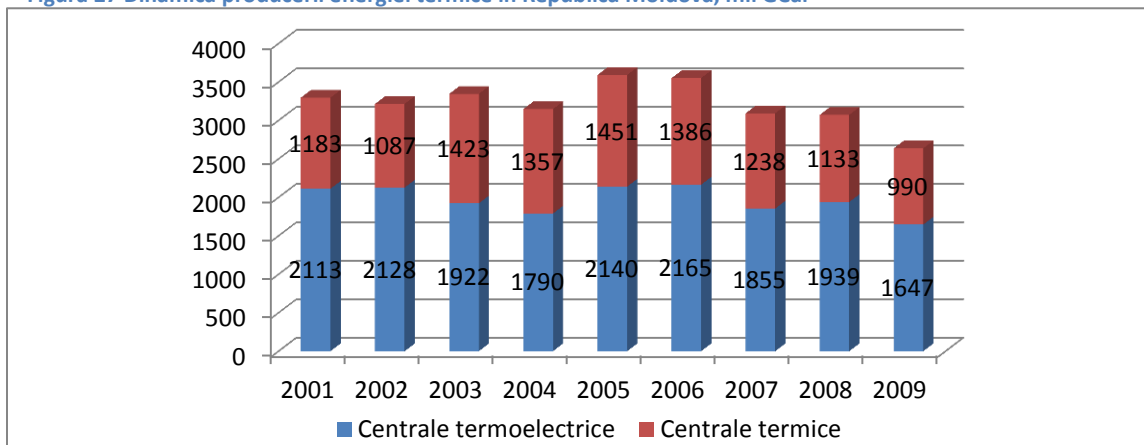
Tabele și figuri

Figura 26 Structura consumului energiei electrice în Republica Moldova, mil. kWh

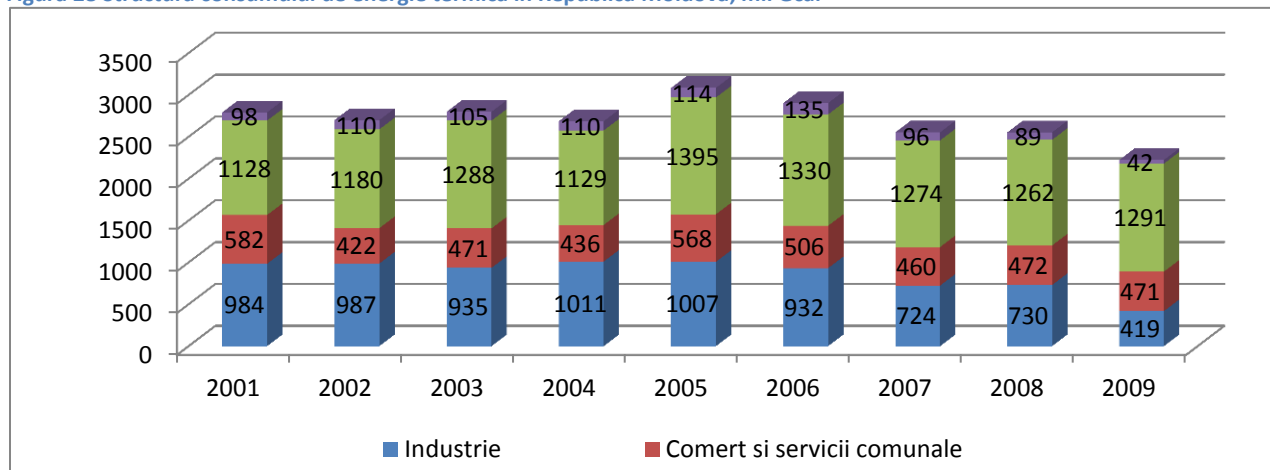
Sursa: Biroul Național de Statistică.

Figura 27 Dinamica producerii energiei termice în Republica Moldova, mii GCal

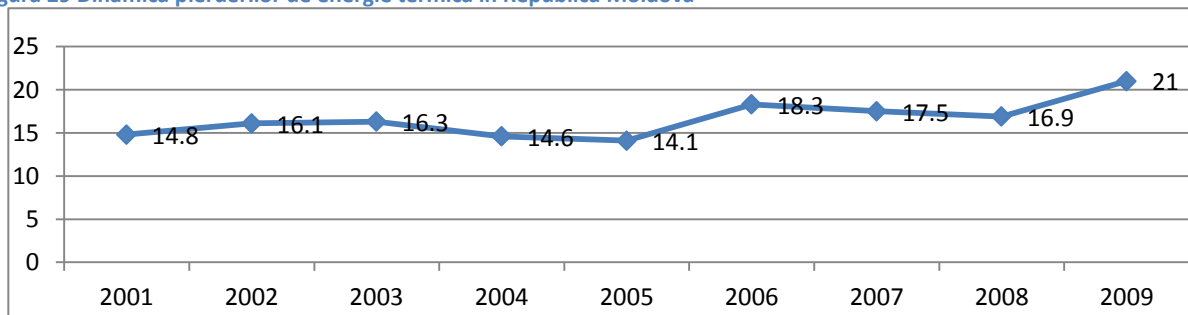
Sursa: Biroul Național de Statistică.

Figura 28 Structura consumului de energie termică în Republica Moldova, mii Gcal

Sursa: Biroul Național de Statistică.

Figura 29 Dinamica pierderilor de energie termică în Republica Moldova

Sursa: Ministerul Economiei al RM.

Tabel 3 Indicatorii privind consumul de resurse energetice și intensitatea energetică

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Consum intern de resurse energetice, mii tone e.c.	2479	2701	2826	3065	3257	3242	3090	3128	2960
Consum de energie electrică - total, mil. kWh	2206	2449	2527	2634	2921	3215	3364	3428	3378
Intensitatea energetică a producției industriale, tone e.c./1000 lei	0,238	0,214	0,177	0,174	0,157	0,145	0,118	0,104	0,131
Intensitatea electrică a producției industriale, kWh/1 leu	0,325	0,300	0,290	0,249	0,202	0,182	0,154	0,135	0,175
Consum mediu anual de energie pe locuitor, tone e.c./pers.	0,683	0,746	0,782	0,851	0,905	0,904	0,864	0,876	0,831

Consum mediu anual de energie electrică pe locuitor, kWh/pers.	934	1044	1282	1216	1166	1136	1127	1137	1115
PIB ce revine la 1 kg e.c. consum intern, lei	7,69	8,35	9,77	10,45	11,56	13,80	17,29	20,12	20,28
PIB ce revine la 1 kWh consum de energie electrică, lei	8,64	9,21	10,93	12,16	12,89	13,92	15,88	18,36	17,77
Intensitatea energetică a PIB, tone e.c./1000 lei PIB	-	0,12	0,10	0,10	0,09	0,07	0,06	0,05	0,05

Sursa: Biroul Național de Statistică.

Tabel 4 Dinamica generării și procurării energiei electrice în Republica Moldova (partea dreaptă a Nistrului)

Indicatorii	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Producerea energiei electrice – total, mil kWh	1042,0	950,0	837,2	824,3	990,0	947,5	894,0	897,1	857,6	882,1
incl.: CET-1	115,4	114,1	107,8	108,2	120,5	116,0	122,2	113,6	109,3	77,0
CET-2	812,2	677,3	621,8	607,3	724,5	689,4	682	640,6	639,2	665,4
CET-Nord	31,5	27,6	38,8	45,1	55,5	61,8	55,4	55,2	53,5	57,1
Costești	72,2	120,5	63,4	58,5	83,7	75,9	32,8	81,8	54,0	78,3
Alți producători	10,7	10,5	5,4	5,2	5,8	4,4	1,6	5,9	1,6	4,3
Procurarea de energie electrică - total, mil kWh	3194,8	3269,0	3364,0	3254,7	3465,1	3660,3	3826,9	3860,1	3799,6	3007,8

Sursa: Ministerul Economiei al RM.

Tabel 5 Dinamica pierderilor înregistrate de distribuitorii energiei electrice din Republica Moldova

Distribuitorul de energie	Pierderile luate în considerație la calcularea tarifului						Pierderi actuale (%)					
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2005	2006	2007	2008	2009	2010
RED Nord	16,0	15,5	15,0	13,6	13,3	13,0	14,39	13,17	11,46	10,97	11,08	10,43
RED Nord-Vest	16,0	15,5	15,0	14,5	14,0	13,0	20,07	15,75	13,81	13,59	13,31	12,98
RED Union Fenosa	14,38	14,38	14,38	14,0	13,5	13,0	21,44	16,92	16,90	15,38	14,01	13,68

Sursa: Ministerul Economiei al RM.

Tabel 6 Dinamica datoriilor S.A. Termocom

Întreprinderea	Datorii înghețate conform Procedurii Planului, mil. lei	Datorii curente, mil. lei / % achitării									
		2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Total
S.A. CET-1	158,1	0 100	0 100	0 100	0 100	0 100	60,0 59,9	132,3 0	145,1 0	37,3 72,5	374,7
S.A. CET-2	458,7	125,7 17,0	106,1 29,2	89,2 29,8	97,4 31,9	81,9 42,7	79,2 69,5	156,1 60,9	250,2 48,6	267,5 47,1	1253,3

Sursa: Ministerul Economiei al RM

Tabel 7 Dinamica volumului gazului natural procurat și livrat către consumatorii din Republica Moldova

Indicator	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Volumul gazului natural procurat, mil. m ³ /mil. lei	1418,6 1364,9	1418,2 2473,3	1305,4 2727,3	1226,9 3007,6	1126,3 3288,4	1187,8 3674,0
Prețul mediu al gazului natural, \$/1000 m ³ / lei/1000 m ³	76,1 962	133,4 1744	172,9 2089	232,3 2451	263,9 2920	250,1 3093
Volumul livrărilor de gaze – total, mil. m ³ /mil.lei	1315,0 1555,2	1322,0 2440,5	1208,8 3148,3	1130,8 3603,4	1030,0 3622,3	1089,8 4362,4
Prețul mediu al gazului natural livrat lei/1000 m ³	1183	1846	2604	3187	3517	4003

Sursa: SA Moldovagaz.

Tabel 8 Potențialul tehnic disponibil al principalelor tipuri de SER

Tipul SER	Potențialul tehnic
PJ	mii tep
Solară	50,4 1,2
Eoliană	29,4 0,7
Hidro	12,1 0,3
Biomasă	Deșeuri agricole 7,5
	Lemne de foc 4,3
	Deșeuri de la procesarea lemnului, tescovină 4,7
	Biogaz 2,9
	Biocombustibil 2,1
	Total biomasă 21,5
	0,5

Total potențial SER	113,4	2,7
<i>Surse de energie cu potențial termic redus, inclusiv geotermală*</i>	<i>> 80,0</i>	<i>> 1,9</i>
<i>Sursa: Ministerul Economiei al RM.</i>		

Sistem de pensii: echitabil și sustenabil

Analiza situației

Sistemul public de asigurări sociale de stat este parte integrantă a sistemului de protecție socială, având ca obiectiv principal acordarea unor prestații în bani persoanelor asigurate, aflate în imposibilitatea obținerii veniturilor salariale în urma anumitor situații de risc (bătrânețe, incapacitate temporară sau permanentă de muncă, maternitate, șomaj, etc.) și se bazează pe colectarea contribuțiilor de asigurări sociale de stat de la angajatori și persoanele asigurate și pe distribuirea prestațiilor către beneficiari.

Sistemul de pensii din Republica Moldova funcționează în baza schemei sistemului solidar de pensii (*Pay As You Go*) ce consumă 8.8% din PIB. În anul 2010, în sistemul de asigurări sociale achitau contribuții doar circa 37,5% din populația aptă de muncă, iar pensiile erau achitate pentru circa 84% din cetățenii ce au atins limita de vârstă, respectiv un număr de 460,5 mii persoane, sau 13% din totalul populației. Astfel, sistemul de pensii are un rol considerabil în asigurarea unui trai decent al populației. În anul 2011 cheltuielile pentru plata pensiilor constituie aproximativ 70% din totalul cheltuielilor bugetului asigurărilor sociale de stat.

Actualmente, sistemul de pensii se confruntă cu următoarele provocări:

Cuantumul mic al prestațiilor și nivelul scăzut al ratei de înlocuire

Cuantumul pensiei medii pentru limită de vârstă, reprezintă în anul 2010 doar 70,6% din minimul de existență pentru pensionari. Un număr de peste 90,1% din totalul pensionarilor pentru limită de vârstă beneficiază de pensii în cuantum mai mic decât minimului de existență pentru pensionari. Rata de înlocuire sau, cu alte cuvinte, raportul dintre pensia medie pentru limită de vârstă și salariul mediu înregistrat în economie, reprezintă doar 28,2%, pe când Codul European de Securitate Socială stabilește valoarea recomandată a acesteia la 40%. Mai mult decât atât, modelarea sistemului autohton de pensii pe termen lung arată că, în condițiile actuale de funcționare a sistemului, rata de înlocuire se va diminua în continuare până la 23% în anul 2020 și până la un nivel extrem de mic de 14% în jurul anilor 2040. În aceste condiții, crește dramatic presiunea asupra statului de a majora pensiile, fapt ce va conduce la destabilizarea sistemului de pensii. Diminuarea ratei de înlocuire este cauzată de doi factori:

- modalitatea de indexare a pensiei; și
- neactualizarea (neindexarea) venitului asigurat din trecut la determinarea pensiei inițiale.

Coeficientul de indexare a pensiei constituie media dintre creșterea anuală a indicelui prețurilor de consum și creșterea anuală a salariului mediu pe țară pentru anul precedent. Creșterea indicelui prețurilor de consum, de regulă, înregistrează ritmuri de creștere mai mici decât cele ale salariului mediu, ceea ce duce la reducerea ratei de înlocuire. Totuși, această modalitate de indexare este des

întâlnită în practica internațională, spre deosebire de neactualizarea veniturilor asigurate din trecut –(nu se cunosc careva alte țări care nu actualizează veniturile asigurate din trecut).

În sistemul autohton de pensii cuantumul pensiei este calculat în mod diferit pentru perioadele de până și după 1999. Partea pensiei corespunzătoare perioadei de activitate de până la 1999 este calculată astfel încât salariile nominale să fie actualizate odată cu creșterea salariilor până la anul precedent anului de pensionare. Partea pensiei după anul 1999, se calculează în baza mediei venitului asigurat fără actualizare în baza evoluției salariilor/prețurilor în această perioadă. Neactualizarea veniturilor asigurate diminuează ratele de înlocuire, care generează diferențe majore între pensionari. Însăși formula de pensii nebalansată la nivelul parametrilor acesteia creează diferențe considerabile dintre pensionarii vechi și noi.

Numărul mic de contribuabili și reducerea ratei de dependență

Sfera de acoperire a sistemului de pensii, precum și numărul persoanelor asigurate este în descreștere. Începând cu 2001 până în 2010, numărul populației active a scăzut de la 1616,7 mii persoane până la 1235,4 mii, iar cel al persoanelor ocupate de la 1499,0 mii persoane până la 1143,4 mii. Astfel, și numărul contribuabililor în sistemul public de asigurări sociale a coborât până la circa 860 mii în 2010. Acest lucru se datorează în principal emigrării populației în ultimul deceniu. Potrivit datelor statistice, 311 mii persoane lucrează peste hotarele Republicii Moldova. În același context, putem menționa și fenomenul ocupării informale. Astfel, conform estimărilor, numărul populației ocupate informal în trimestrul II, 2011 a constituit 406,9 mii persoane.

Pe de altă parte, numărul pensionarilor de toate categoriile a rămas stabil, reducându-se cu circa 4,1% față de anul 2001 și constituie în anul 2011 627,1 mii. Astfel, raportul dintre populația activă și pensionarii de toate categoriile este de 2:1, iar raportul dintre populația ocupată și pensionari este de 1,8:1. Este de menționat în acest context că pentru o funcționare stabilă a sistemelor de pensii de tip solidar, este necesară menținerea raportului dintre numărul contribuabililor și cel al pensionarilor în jur de 4:1 – 5:1.

Îmbătrânirea demografică

Evoluția ulterioară a sistemului public de pensii se va agrava de cauza tendințelor demografice. Raportul dintre populația care depășit vârsta de 60 de ani și numărul total al populației a constituit 14,4% în anul 2010, comparativ cu 13,6% în anul 2000. Procesul de îmbătrânire este mai accentuat în localitățile rurale, unde ponderea vârstnicilor de 60 ani și peste este de 15,2%, față de 13,2% în mediul urban. Conform practicii internaționale, o populație se consideră „îmbătrânită” atunci când ponderea vârstnicilor depășește 12%.

Potrivit scenariilor pesimiste ale prognozelor demografice, către anul 2050 efectivul populației poate să se micșoreze cu până la un milion de locuitori. În paralel cu scăderea natalității, populația în vârstă aptă de muncă (15-59 ani) urmează să înregistreze o scădere constantă, iar procesul de îmbătrânire demografică a populației se va aprofunda. Astfel, spre anii 2050, ponderea populației în vârstă aptă de muncă se va diminua, în funcție de scenariu, cu circa 11-16 puncte procentuale față de valorile actuale, de la 69,2% până la 57,9% în 2050.

Totuși, nu scăderea în sine a numărului populației este evoluția cea mai îngrijorătoare, ci faptul că acestei evoluții i se asociază o degradare continuă a structurii pe vârste, datorată în mare parte, procesului de îmbătrânire a populației, ceea ce semnifică faptul că numărul populației din grupele tinere de vârstă va diminua, în schimb cel din grupele de vârstă înaintată va crește. Comparativ cu 2001, în 2010 s-a redus ponderea populației tinere (corespunzătoare vârstelor 0-15 ani) de la 24,8% la 17,8% din numărul total al populației și a crescut ponderea populației vârstnice de peste 57/62 ani de la 14,4% la 15,5% în numărul total al populației.

Ponderea persoanelor ce au depășit valorile actuale ale vârstei de pensionare se va majora de la 15,2% până la 31,5% în 2050. Creșterea ponderii populației vârstnice va crea o presiune tot mai puternică asupra sistemelor de asigurări sociale.

Vârsta de pensionare diferită

Sistemul de pensii în vigoare stabilește vârsta de pensionare la 57 de ani pentru femei și 62 de ani pentru bărbați. Perioada minimă de asigurare și respectiv, de plată a contribuțiilor de asigurări sociale, este de cel puțin 15 ani pentru o pensie parțială sau de cel puțin 30,5 ani pentru pensie deplină. Potrivit normelor legislative deja adoptate, valoarea stagiului total necesar pentru stabilirea pensiei pentru limită de vârstă se va majora până la 35 de ani către anul 2020. În comparație cu țările din Europa Centrală și de Est vârsta de pensionare în Republica Moldova este la limita de jos pentru bărbați și mai joasă în cazul femeilor. Pe de altă parte și speranța de viață în Republica Moldova este mai mică comparativ cu țările respective. Totuși, majoritatea țărilor din Europa Centrală și de Est planifică o majorare a vârstei de pensionare în următorii 10 ani, în special este prevăzută egalarea vârstei de pensionare a femeilor cu cea a bărbaților. Speranța de viață a femeilor este mai mare decât cea a bărbaților în toate țările din Europa Centrală și de Est, inclusiv și în Republica Moldova. Din acest motiv, precum și datorită faptului că vârsta de pensionare a femeilor este mai mică decât cea a bărbaților în Republica Moldova, în sistemul autohton de pensionare putem constata diferențe semnificative dintre numărul de femei și bărbați beneficiari de pensii, dar și a cuantumului pensiilor acestora. Astfel, în 2010, stagiul mediu de cotizare înregistrat la acordarea pensiei pentru femei a constituit 32,5 ani și 37,5 pentru bărbați, iar mărimea medie a pensiei pentru limită de vârstă pentru femei a constituit 797,1 lei, iar pentru bărbați 937,8 lei, întrucât mărimea pensiei depinde în mod direct de durata stagiului de cotizare, dar și de mărimea contribuțiilor de asigurări sociale de stat.

Nivelul scăzut al venitului asigurat al contribuabililor

Prin intermediul contribuțiilor de asigurări sociale achitate, cuantumul pensiilor depinde în mod direct de veniturile populației active și ocupate. Conform datelor Casei Naționale de Asigurări Sociale mărimea medie a salariului persoanelor angajate prin contract individual de muncă în anul 2010 a constituit circa 2133 lei. O realitate a salarizării o constituie veniturile „în plic”. Astfel, pe măsură ce veniturile salariale declarate ale persoanelor asigurate sunt mici, cuantumul redus al pensiilor este o consecință directă a acestui fapt.

Nesustenabilitatea financiară a sistemului de pensii

Începând cu anul 2005 sistemul de asigurări sociale se confruntă cu un deficit bugetar, care a crescut treptat de la 1,74 mil. lei până la 87,33 mil. lei în 2007. În anul 2008 BASS a înregistrat, după o perioadă

de 3 ani, un excedent de 47,7 mil. lei, situația modificându-se în 2009 și 2010, când BASS iarăși s-a confruntat cu un deficit bugetar de 25,55 mil. lei și respectiv 213,3 mil. lei. Dacă în anii precedenți deficitul bugetului asigurărilor sociale de stat a fost acoperit din contul fondului de rezervă al acestuia, atunci începând cu anul 2009, odată cu epuizarea resurselor financiare din fondul de rezervă, deficitul bugetar este acoperit din contul bugetului de stat. Modelarea sistemului autohton de pensii pe termen lung arată că, în condițiile actuale de funcționare a sistemului, acesta va înregistra deficit în următorii 10 ani și un surplus pe termen lung. Surplusul sistemului de pensii pe termen lung este cauzat de diminuarea considerabilă a ratei de înlocuire, care duce la scăderea ponderii cheltuielilor sistemului de pensii în PIB.

Redistribuirea inechitabilă a mijloacelor financiare

Legislația Republicii Moldova prevede condiții speciale de stabilire a pensiilor pentru unele categorii de cetățeni: judecători, procurori, aleși locali, funcționari publici, deputați, membri de Guvern, aleși locali și colaboratori vamali. Diferența față de condițiile generale de stabilire a pensiilor pentru limită de vârstă constă în unele facilități acordate acestor categorii în ceea ce privește vârsta de pensionare și stagiul de cotizare mai joase. Scopul acordării acestor priorități a fost evidențierea și aprecierea meritelor față de stat. Însă în condițiile trecerii la economie de piață aceste principii își pierd actualitatea. Pensia medie pentru aceste categorii de persoane este de până la 8 ori mai mare decât pensia medie pentru limită de vârstă stabilită în condiții generale, în cazul membrilor de Guvern și de 2,3 ori mai mare în cazul funcționarilor publici.

În scopul respectării principiilor de bază ale sistemului public de asigurări sociale, la moment, se fac primii pași spre unificarea sistemului de pensii, ce urmărește ca toți contribuabilii la sistemul public de asigurări sociale să beneficieze de dreptul la pensie pentru limită de vârstă în baza condițiilor unice. Numărul total al beneficiarilor de pensii pentru unele categorii de cetățeni a constituit 7311 persoane în 2010 sau aproximativ 1,1% din numărul total al beneficiarilor de pensii. Pentru plata pensiilor acestor categorii, în anul 2010 au fost cheltuiți 116,49 mil. lei, sau 2% din totalul cheltuielilor pentru plata pensiilor.

Totodată, din numărul total de beneficiari de pensii de asigurări sociale de stat, circa 152,4 mii sunt angajați în economia națională. Legislația actuală nu prevede recalcularea pensiilor persoanelor care continuă o activitate de muncă. Astfel, deși aceștia continuă să achite contribuții de asigurări sociale, acestea nu influențează în nici o măsură mărimea ulterioară a pensiei.

Atractivitatea redusă a sistemului de pensii

Sistemul public de asigurări sociale se confruntă pe alocuri cu o lipsă de încredere a populației în acesta, în principal datorită cuantumului mic al pensiilor și informării insuficiente a populației privind sistemul de pensionare. Astfel persoanele continuă să se eschiveze de la plata contribuțiilor din veniturile reale, ceea ce periclitează și mai mult buna funcționare a sistemului de pensii.

Fonduri de pensii private facultative slab dezvoltate și inexistența fondurilor de pensii private obligatorii

Sistemul public de asigurări sociale rămâne a fi unicul mod de protecție a persoanelor în cazul producerii unor riscuri de asigurări sociale, inclusiv limită de vârstă. În anul 1999 a fost creat cadrul legislativ privind fondurile nestatale de pensii, care conform clasificăției Băncii Mondiale se înscriu în pilonul 3 de pensii sau sisteme de pensii facultative. Cu toate acestea, sistemul privat de pensii în Republica Moldova este practic inexistent – sunt înregistrate 2 fonduri private de pensii însă acestea nu desfășoară nici o activitate. Factorii care au determinat această stagnare sunt pe de o parte, lipsa de interes a populației, veniturile mici ale populației nu permit direcționarea unei părți din salariu către aceste fonduri, iar pe de alta datorită insuficienței facilităților fiscale existente pentru angajatori și persoane fizice care participă la aceste fonduri. În același timp, cadrul legislativ aferent desfășurării activității fondurilor private de pensii obligatorii, care corespund pilonului 2, nu există.

Garanții de securitate socială pentru lucrătorii emigranți

În condițiile amplificării mobilității forței de muncă între state și a fenomenului emigrării populației apte de muncă, coordonarea sistemelor de securitate socială a devenit o componentă importantă a politicii sociale promovate de stat. Efectele negative ale proceselor migraționale sînt de lungă durată și de regulă sînt resimțite la întoarcerea în țară a lucrătorilor migranți și membrilor familiilor lor care au activat o perioadă de timp în străinătate, fie la strămutarea pe teritoriul altor state, în ambele cazuri aceste persoane neavînd dreptul la prestații de asigurări sociale. În aceste condiții, lucrătorii migranți și membrii familiilor acestora, deseori sunt dezavantajați din punct de vedere economic și social față de cetățenii statului de destinație, fiindu-le lezate drepturile de securitate socială, inclusiv pensii. Astfel, procesele migraționiste au condus la apariția necesității stringente de încheiere a acordurilor bilaterale în domeniul securității sociale cu principalele state de destinație a lucrătorilor migranți.

Viziunea strategică

Un sistem de pensii echitabil și sustenabil, care asigură un trai decent după pensionare, este indispensabil pentru coeziunea socială. Nivelul inadecvat al pensiilor actuale din Republica Moldova și tendința de diminuare în continuare a acestuia amplifică alarmant presiunea pentru creșteri ad hoc ale pensiilor, punând în pericol viabilitatea sistemului de pensii și implicit chiar potențialul de creștere economică din scenariul "fără reformă". Finanțarea unor eventuale majorări de pensii din mijloace din afara sistemului de pensii reduce șansele de reușită a altor reforme, inclusiv și cele ale celorlalte priorități de dezvoltare. Astfel, reforma sistemului de pensii, în primul rînd, va minimiza riscul acestor efecte negative.

Reforma sistemului actual de pensii implică implementarea unui sistem cumulativ de pensii în cadrul căruia contribuțiile de asigurări sociale sunt investite în loc să fie cheltuite imediat pentru plata prestațiilor pensionarilor actuali. Astfel, cetățeanul este motivat să contribuie și să-și asigure o pensie decentă la vârsta retragerii din activitatea remunerabilă.

Totodată, sistemul cumulativ de pensii are un impact pozitiv pe termen lung asupra creșterii economice, datorită, în principal, următorilor factori:

1. **Dezvoltarea pieței financiare.** În cadrul sistemului cumulativ de pensii contribuțiile sociale se investesc utilizând piețele financiare, care, astfel, obțin un impuls semnificativ ca rezultat al reformei sistemului de pensii, iar dezvoltarea pieței financiare este asociată pozitiv cu creșterea economică. Dezvoltarea pieței financiare este considerată și ca o recompensă a costului de tranziție al reformei, care conform experienței altor țări variază de la 0,5% până la 4% din PIB anual în dependență de parametrii reformei sistemului de pensii.
2. **Optimizarea pieței muncii.** În sistemele solidare de pensii contribuțiile sociale deseori sânt tratate ca impozite, amplificând fenomenele negative al plății salariilor „în plic” și muncii „la negru”. De asemenea, în sistemele *Pay As You Go* angajații preferă să se pensioneze anticipat, iar mobilitatea forței de muncă este redusă. Toate acestea au un impact negativ asupra funcționării pieței muncii. Structura și funcționalitatea sistemului cumulativ de pensii duce la diminuarea acestor deficiențe, contribuind la optimizarea pieței muncii, ceea ce creează premise pentru creștere economică.

Totuși, introducerea unui sistem cumulativ de pensii implică măsuri de pregătire și implementarea acestuia este prevăzută după 2015, astfel încât efectul pozitiv asupra creșterii economice va fi resimțit în special după 2020.

Pe de altă parte, reforma sistemului de pensii va contribui la reducerea ratei sărăciei. Deși evoluția ratei sărăciei este influențată de o mulțime de factori, putem afirma că creșterea mai rapidă a cuantumului pensiei în rezultatul reformei sistemului de pensii va reduce rata sărăciei absolute a pensionarilor într-o proporție mai mare decât în cazul menținerii condițiilor actuale ale sistemului de pensii. Astfel, impactul net al reformei se estimează la micșorarea ponderii pensionarilor sub pragul absolut al sărăciei cu 2 puncte procentuale mai mult decât în scenariul ”fără reformă” până în 2020.

Obiective specifice

Indicator	Unitatea de măsură	2010	2015	2020
Menținerea ratei de înlocuire a salariilor cu pensii	%			cel puțin 25
Creșterea raportului dintre pensia medie pentru limita de vârstă și minimul de existență pentru pensionari	%	70,6	75	85
Reducerea ratei sărăciei absolute a pensionarilor	%	28,1	26	23
Reducerea raportului dintre numărul pensionarilor pentru limită de vârstă cu pensia sub minimul de existență pentru pensionari și numărului total de pensionari pentru limită de vârstă	%	90,1	87	82
Reducerea ratei deficitului bugetului asigurărilor sociale de stat	%	1 (media 2006-2010)	0,5	0
Instituirea unei singure scheme de pensii				

echitabile pentru toate categoriile de cetățeni				
Crearea cadrului normativ necesar introducerii sistemului de pensii private obligatorii și acoperirea populației ocupate	%		cadru introdus	20
Majorarea numărului statelor cu care Republica Moldova a încheiat acorduri în domeniu securității sociale		4	8	12

Justiție: responsabilă și incoruptibilă

Analiza situației

Cererea de responsabilitate față de justiție este în creștere. Aceasta se manifestă inclusiv prin tendința alarmantă de creștere a gradului de neîncredere a cetățenilor în justiție. Conform Barometrului Opiniei Publice, 2/3 din cetățeni nu cred în justiție, iar numărul lor este în creștere.

Conform Raportului Mondial de Dezvoltare din anul 2005, agenții economici din Republica Moldova sunt reticenți în a schimba furnizorul, chiar și pentru un preț mai mic, din lipsa siguranței de a nu putea face uz de remedii judiciare pentru a executa contractul. Conform Sondajului Internațional al Întreprinderilor, efectuat de Corporația Financiară Internațională, doar 31,9% din agenții economici din Republica Moldova consideră instanțele judecătorești rezonabile, imparțiale și necorupte, în comparație cu 38,9% din agenții economici din Europa de Est.¹¹ Din aceeași sursă, circa 70% din agenții economici din Republica Moldova nu au încrederea că instanțele judecătorești le vor proteja dreptul de proprietate, ceea ce afectează negativ intențiile lor de a investi. Libertatea economică, conform indicelui global cercetat de Heritage Foundation, în anul 2011 atinge nivelul de 55.7 din motiv că Republica Moldova a fost inclusă în lista statelor cu economie preponderent lipsită de libertate. Conform acestui indice, Republica Moldova este în dezavantaj față de o serie de state comparabile din regiune.

Gradul de satisfacție a beneficiarilor serviciilor instanțelor judecătorești privind modul de desfășurare a ședințelor de judecată relevă următoarea apreciere a justițiabililor: dintr-un punctaj maxim de 5 puncte, judecătorii au obținut 3,91 puncte, curțile de apel – 3,76 și Curtea Supremă de Justiție – 3,62¹². În mod normal, miza de eficientizare se pune pe instanțele superioare care servesc drept exemplu pentru instanțele inferioare, ceea ce nu este cazul în actuala situație în Republica Moldova.

Statistic, lucrurile nu arată mai bine. Productivitatea și eficiența instanțelor judecătorești este în scădere: numărul de restanțe la sfârșit de an crește cu circa 20% în cauzele penale, 50% în cauzele civile și 150% în cauzele economice, în timp ce numărul de cauze intrate pe rol în total pe sistem este în scădere (anul 2009 față de 2007). În aceeași ordine de idei, numărul de judecători a crescut de la 380 în 2007 la 420 în 2009 și sarcina lunară a acestora a scăzut de la 66,6 în 2007 la 58.6 în 2009. Rata de soluționare a cauzelor - un indicator internațional de eficiență utilizat pentru măsurarea performanței instanțelor judecătorești, este la fel în scădere. Cele mai multe restanțe acumulate sunt în instanțele economice (număr dublu în 2 ani de la circa 2000 restanțe în anul 2007 la circa 5200 în anul 2009), ceea ce impune o atenție sporită în contextul reformei planificate de modificare a jurisdicției economice.

Această situație este datorată următoarelor cauze:

¹¹ <http://www.enterprisesurveys.org/documents/EnterpriseSurveys/Reports/Moldova-2009.pdf>

¹² Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii cu privire la rezultatele sondajului privind gradul de satisfacție a beneficiarilor serviciilor instanțelor judecătorești, nr. 271/12 din 17 septembrie 2009. Sondaj finanțat de USAID.

Proceduri și eficiență operațională

Întârzierile și amânările proceselor judecătorești constituie o regulă în instanțele judecătorești și au purtat un caracter ascendent în perioada 2006-2008. Astfel, 62% din ședințele monitorizate au fost amânate în instanțele judecătorești din Chișinău și 85% în regiunea de sud-est a Republicii Moldova¹³. Ședințele judecătorești amânate aduc prejudicii agenților economici și economiei țării, exprimate în venit național brut ratat pe motiv de absențe de la locul de muncă, estimat la circa 390 milioane lei anual.

Doar 60% din instanțele judecătorești utilizează tehnologiile de înregistrare audio-video a ședințelor de judecată (deși toate instanțele au fost echipate în acest sens) și circa 25% publică hotărârile judecătorești pe paginile web ale instanțelor. Astfel, în urma unui studiu efectuat de către Programul USAID pentru Buna Guvernare în iunie 2011, s-a constatat că 30 instanțe de judecată (din totalul de 52 instanțe) nu plasează în integritate așa informație importantă pentru public precum hotărârile judecătorești și listele ședințelor.

Hotărâri judiciare diferite pe cauze similare continuă să fie emise, perturbând siguranța mediului de afaceri și generând oportunități inegale. Mărimea economiei neformale – între 30% și 50 % din produsul național brut - reflectă credibilitatea limitată a sistemului. Agenții economici consideră lipsa securității și predictibilității juridice și a politicilor publice drept o constrângere critică în dezvoltare.

Problema inpredictabilității juridice va fi exacerbată în măsura în care avansează procesul de absorbție a *acquis*-ului comunitar asumată în contextul integrării europene, după cum o atestă experiența țărilor care au aderat recent la UE. Principiile economiei de piață inspirate de dreptul UE, esența liberului schimb și a Pieței Interne a UE sunt necunoscute profesioniștilor în domeniu, ceea ce afectează implementarea *de facto* a *acquis*-ului.

Impactul duratei remediilor judiciare și a lipsei de uniformitate a jurisprudenței naționale se reflectă și în cauze cu încălcări sistemice ale dreptului de proprietate soluționate de CEDO. Astfel, în perioada 1995-2010, 40% din totalul violărilor constatate de CEDO se referă la dreptul de proprietate în Republica Moldova.

Insuficiența calitativă și cantitativă a resurselor umane din sistem continuă să fie o problemă acută. De exemplu, fluxul personalului din instanțele judecătorești este de circa 30% anual¹⁴. Judecătorii transmit publicului mesajul de suprasolicitare, aducând argumentul numărului de dosare per judecător, condiții proaste de muncă și remunerare, precum și insuficiență de personal auxiliar și finanțare inadecvată (rapoartele anuale ale CSM și intervențiile individuale ale judecătorilor). Toți judecătorii consideră că nivelul actual al salarizării nu le asigură independența, iar 53% de judecători consideră sistemul de instruire profesională inefficient.

¹³ Raportul OSCE de monitorizare a proceselor judiciare

¹⁴ Sondaj cu privire la administrarea instanțelor judecătorești, CSM-Ministerul Justiției, 2010

Etica în mediul profesioniștilor

Procedurile disciplinare în sistemul justiției sunt mai mult formale și fără impact vizibil asupra performanței acestuia. În perioada 2001-2008, au fost aplicate 44 de sancțiuni disciplinare față de judecători. În anul 2010, au fost aplicate sancțiuni disciplinare în privința a 10 judecători. Deși se poate constata o anumită funcționare a sistemului disciplinar, numărul sancțiunilor este incomensurabil cu încălcările raportate de rapoartele naționale și internaționale în domeniu.¹⁵ O situație similară poate fi constatată și cu privire la etica și disciplina în rândurile profesiilor juridice conexe.

Vulnerabilitatea sistemului

Corupția erodează statul de drept și afectează reputația și încrederea în stat. Peste 20 de mii de persoane au admis că au mituit un judecător în 2009; în medie, fiecare judecător a cerut sau a acceptat în jur de 4 mite pe lună¹⁶. Circa 40% din persoane afirmă că e foarte posibil ca o persoană să rezolve o problemă prin dare de mită unui judecător.

Analiza comparativă a Republicii Moldova cu alte țări din regiune, în funcție de numărul relativ de persoane cărora li s-a solicitat mită, plasează Republica Moldova printre țările cu populația cea mai vulnerabilă corupției. Coruptibilitatea sistemului judiciar este implicit confirmată și de Indicele de independență a justiției determinat de Freedom House la nivelul de 4,5 (1 fiind cel mai înalt nivel de independență, 7- cel mai jos nivel, Nations in Transition, Freedom House). În același context, aproape 30% din practicieni afirmă că cunosc situații în care deciziile au fost obiectul unor tentative de influență directă și deliberată¹⁷. Concomitent, la fel de alarmant, 69% din judecători consideră că statutul lor juridic nu le asigură independența, iar 47% din judecători văd utilitatea indicatorilor de performanță în asigurarea independenței sistemului.

Una din cinci persoane din Republica Moldova declară că li s-a cerut mită. 23% au spus că au dat mită în alte domenii de activitate socială: medicină, poliție, vamă, învățământ, administrație publică locală, sector privat. Rolul justiției în combaterea corupției este ilustrat de ponderea dosarelor finalizate în instanță din numărul de persoane puse sub acuzare¹⁸.

Corupția afectează sever păturile vulnerabile. Loviți cel mai dur de declinul economic, oamenii cu venituri mici sunt cei mai dependenți de serviciile publice și cei mai puțin capabili să achite extra costurile aferente mitei și fraudei. Afectând drepturile de proprietate, corupția lipsește investitorii de compensația pentru riscurile asumate și crește incertitudinea cu privire la dividendele potențiale. Aceasta descrește motivația de a investi, ceea ce se reflectă în creșterea economică a țării.

¹⁵ De ex., rapoartele Misiunii OSCE în Republica Moldova. Trial Monitoring reports, 2006, 2007 și raportul final 2009.

¹⁶ Raportul Analitic asupra victimizării. Fundația Soros Moldova, 2010

¹⁷ Transparency International, "Integritatea și rezistența la corupție a sistemului judiciar"

¹⁸ Raport de Evaluare, GRECO; 2010

Protecția drepturilor omului în justiția penală și protecția persoanelor vulnerabile

Respectarea drepturilor omului, în special în justiția penală, rămâne o aspirație. Condițiile de detenție (sistemul de resocializare, subcultura, lipsa locurilor de muncă după eliberarea din penitenciar) generează recidivă în creștere (60% în anul 2010), expunând comunitățile la insecuritate, iar contribuabilul la triplu cost atunci când plângerile împotriva condițiilor de detenție ajung la CEDO și comunitățile la insecuritate. Concomitent, în opinia experților¹⁹ prestația sistemului justiției față de persoanele vulnerabile (copii, persoane în etate, minorități, victime) necesită intervenții sistemice.

Modalitatea de colectare a datelor specifice grupurilor vulnerabile și informarea procesului de luare a deciziilor, promptitudinea reacției autorităților, inclusiv a autorității judiciare, specializarea intervențiilor față de persoanele vulnerabile prin instruirii specifice, rolul restorativ al justiției rămân la nivel de recomandări. Situația din justiție explică rata extrem de joasă de raportare de către femeile-victime²⁰ și în consecință numărul mic de dosare la subiect pe rol²¹, în condițiile în care fiecare a treia femeie cunoaște violența în familie, iar femeile din Republica Moldova sunt mai susceptibile decât bărbații să fie victime ale infracțiunilor.

Viziunea strategică

Justiția în serviciul cetățeanului - această viziune este împărtășită de toți actorii din domeniu și constituie schimbarea calitativă de care are nevoie abordarea reformelor în justiție. În finalitatea reformelor din domeniul justiției, justițiabili vor fi mulțumiți de o justiție imparțială, calitativă, responsabilă și realizată în termene optime, cu zero toleranță față de corupție, pentru o dezvoltare durabilă a țării, iar sistemul justiției va oferi remedii efective pentru o creștere economică inclusivă, justiție socială și securitate umană.

Modul prin care o justiție mai eficientă poate influența creșterea economică și dezvoltarea, este dificil de cuantificat din cauza că acesta este compus din multiple beneficii individuale care se completează și contribuie la formarea unei percepții generalizate despre justiție, care poate favoriza sau defavoriza investițiile. Dacă ne referim doar la reducerea corupției, estimările foarte modeste pentru anul 2011 apreciază volumul mitelor, plătite din veniturile întreprinderilor, la circa 400 milioane lei anual. O reducere a corupției ar rezulta în investirea a unei părți din acești bani în scopuri productive, ceea ce ar genera o creștere anuală a PIB cu cel puțin 0.1% anual. Pe lângă acest efect pur numeric

¹⁹ Studiul Victimizării, Fundația Soros, 2010

²⁰ 92% din infracțiunile de trafic de ființe umane și 95 % din abuzurile sexuale nu sunt raportate autorităților, conform Studiului sociologic al Nivelului de victimizare a populației în Republica Moldova, Fundația Soros Moldova, 2010

²¹ Violența în familie: pe parcursul a 4 luni 2010, în sfera relațiilor familiale au fost săvârșite 14 infracțiuni, dintre care 8 omoruri (+14,3%) și 6 vătămări intenționate grave (-33,3%). De asemenea, la evidența organelor de poliție în această perioadă se aflau 4364 scandalagii familiale (sursa: UNFPA, www.unfpa.md, cu referință la Ministerul Afacerilor Interne). Traficul de ființe umane: în perioada mai 2003 – septembrie 2006, din 407 victime reprezentate pe 271 dosare noi, dintre care 255 penale, 13 civile și 3 administrative. Conform materialelor dosarelor, 79% din victime sunt femei (sursa: Centrul de prevenire a traficului de femei).

asupra investițiilor domestice, va crește și atractivitatea țării pentru investițiile străine și tehnologiile noi asociate cu acestea, ceea ce va crea efecte terțe importante.

Reducerea amânărilor de judecată va avea un efect similar, atât direct asupra costurilor suportate de cetățeni și mediul de afaceri, cât și indirect asupra climatului investițional și atractivității țării.

Obiective specifice

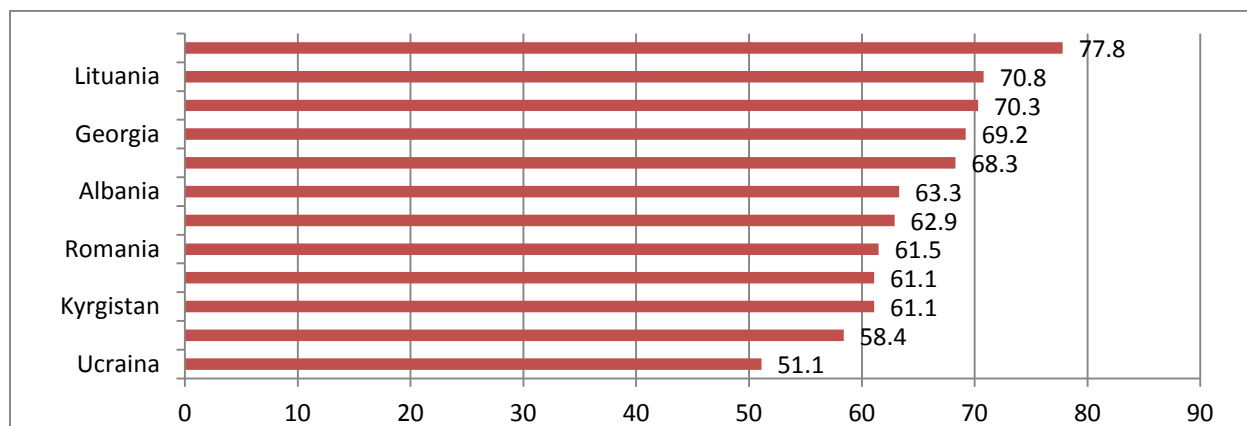
Indicator	Unitatea de măsură	2010	2015	2020
Sporirea încrederii cetățenilor în justiție	%	33	40	60
Ponderea instanțelor judecătorești care utilizează integral Programul Integrat de Gestionare a Dosarelor (publică hotărârile judiciare și înregistrează în regim audio-video ședințele de judecată)	%	60	75	100
Reducerea numărului de cauze judiciare amânate și tergiversate	%	60	30	10
Ponderea litigiilor soluționate pe cale alternativă (extrajudiciară)	%		10	25
Îmbunătățirea indicelui independenței justiției Freedom House		4,5	4	3
Reducerea numărului de victime ale corupției	%		25	10
Reducerea recidivei	%	60	45	30
Sporirea numărului de agenți economici care consideră instanțele judecătorești rezonabile, imparțiale și necorupte	%		cu 40	cu 60
Îmbunătățirea indicelui libertății economice	%		cu 20	cu 50

Tabele și figuri

Tabel 9 Estimarea impactului economic al amînărilor și tergiversărilor din instanțele judecătorești²²

Estimarea Impactului economic pe un an		
Numărul amînărilor pe an pe sistem*	576213.32	
Reducerea numărului amînărilor	50%	
Numărul persoanelor care participă la o ședință în mediu	7	
Timp pierdut de un participant în ziua în care cazul a fost amănat	4 ore	
Salariul mediu pe economie pe lună(2010)	3500.00	lei
Cheltuielile de transport ale unui participant în mediu (2010)	15.00	lei
CALCULELE		
Salariul mediu pe economie pe o ora de lucru	20.11	lei
Total efect economic "pierdut" de participant pe zi	95.46	lei
Total efect economic pe o ședință amănată	668.22	lei
Total pierderi pe sistem, dacă nu intervenim	385036337.5	lei

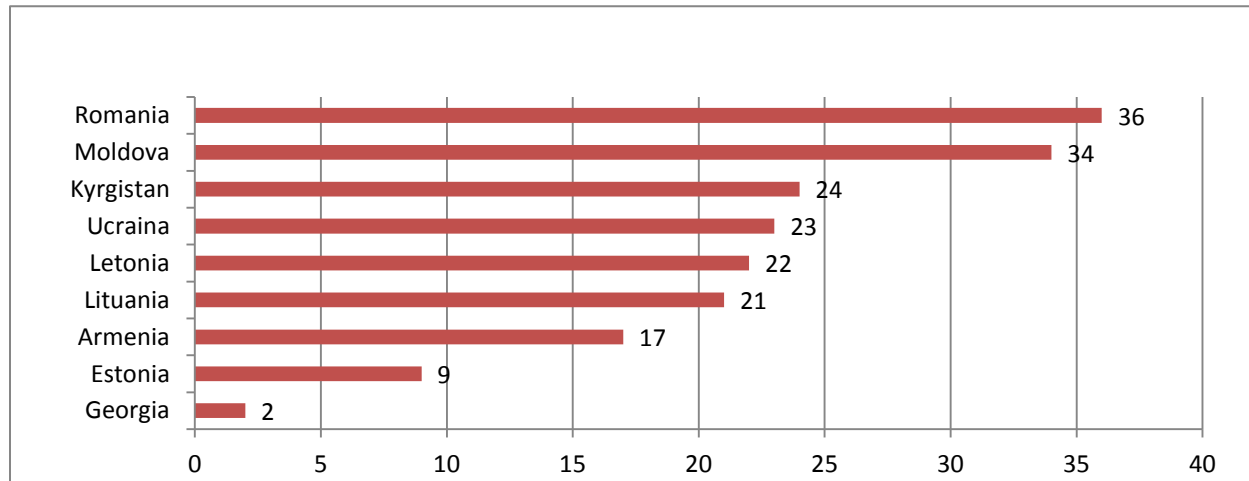
Figura 30 Indicele de Libertate Economică (2008)

Sursa: Heritage Foundation

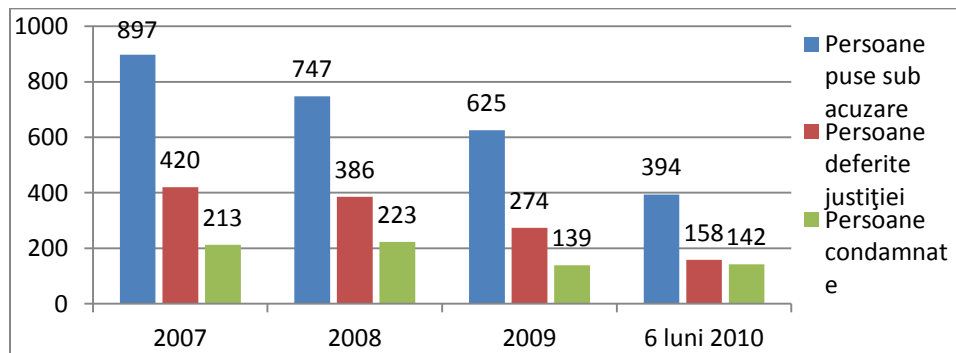
²² Estimările au fost efectuate în baza ratei ședințelor amînate identificată de raportul OSCE "Monitorizarea ședințelor de judecată", 2009, care a concluzionat că 61% din 7037 ședințele monitorizate în instanțele din Chișinău au fost amănate. Estimările includ toate judecătoriile și curțile de apel și numărul total de cauze examinate de acestea în anul 2009.

Figura 31 Victime ale corupției, % populație în situație de mită

Sursa: UNDP, Human Development Report 2010

Figura 32 Ponderea dosarelor finalizate în instanță din numărul de persoane puse sub acuzare

Sursa: Raport de Evaluare, GRECO; 2010, sursa: www.procuratura.md

Monitorizarea și evaluarea

Pe durata implementării strategiei Guvernul va asigura crearea și funcționarea unui sistem efectiv de monitorizare și evaluare. Acest sistem va permite de a analiza în ce măsură sunt îndeplinite activitățile propuse, care este impactul acțiunilor respective asupra realizării obiectivelor și cum atingerea obiectivelor conduce la obținerea rezultatelor scontate.

Cadrul instituțional

Cadrul instituțional pentru monitorizarea și evaluarea strategiei va cuprinde doi actori principali. Comitetul Interministerial pentru Planificarea Strategică (CIPS) va supraveghea procesul de implementare a strategiei. CIPS se va întruni la necesitate, dar cel puțin o dată în an pentru a analiza progresele realizate și pentru a soluționa problemele apărute în proces.

Consiliul Național pentru Participare (CNP), constituit din reprezentanți ai societății civile va monitoriza independent procesul de implementare a Strategiei „Moldova 2020”. Guvernul va comunica societății civile, prin intermediul Consiliului Național pentru Participare, progresul realizat și va discuta modalitățile de implicare comună pentru implementarea cât mai reușită a strategiei.

Cancelaria de Stat va fi responsabilă pentru compilarea rapoartelor de monitorizare și evaluare în baza contribuțiilor autorităților publice implicate în proces. Cancelaria de Stat va asigura desfășurarea unui proces transparent și participativ de interacțiune a tuturor actorilor implicați în procesul de monitorizare și evaluare a Strategiei „Moldova 2020”.

Planificarea

Acțiunile pentru implementarea strategiei vor fi actualizate anual de către autoritățile publice implicate în proces, prin intermediul unităților de analiză, monitorizare și evaluare a politicilor publice și incluse în planul de acțiuni pentru implementarea Programului de activitate a Guvernului. Cancelaria de Stat va fi responsabilă de definitivarea planului de acțiuni.

Sincronizarea proceselor de actualizare și monitorizare a strategiei și Programului de activitate a Guvernului va permite de a canaliza eforturile autorităților pe un set de acțiuni integrate și va simplifica povara raportării.

Prioritățile din Strategia „Moldova 2020” vor servi drept bază pentru Cadrul Bugetar pe Termen Mediu (CBTM) și vor ghida Guvernul în alocarea resurselor pe termen mediu. Acestea nu vor fi modificate până la finalizarea strategiei. Menținerea acelorași priorități va spori șansele atingerii obiectivelor stabilite în strategie.

Frecvența și tipul raportării

Acțiunile comune vor fi introduse în matricea consolidată de monitorizare, pe baza căreia autoritățile publice implicate vor raporta trimestrial prin completarea statutului realizării acțiunilor și argumentarea succintă a acestuia. Cancelaria de Stat va analiza contribuțiile autorităților, va valida statutul acțiunilor și va compila trimestrial o notă cu privire la progresul realizării acțiunilor. Nota respectivă va fi plasată pe pagina Guvernului.

Anual, Cancelaria de Stat, în baza contribuțiilor autorităților implicate, va elabora un raport narativ de monitorizare, pentru a puncta progresul implementării strategiei pe parcursul anului precedent.

De două ori pe durata implementării strategiei Cancelaria de Stat va elabora rapoarte de evaluare a impactului strategiei asupra atingerii obiectivelor. Primul raport de evaluare va fi elaborat la mijlocul implementării strategiei, odată cu expirarea termenului stabilit pentru realizarea obiectivelor intermediare (2015). Al doilea raport de evaluare va fi elaborat după finalizarea strategiei și va analiza în ce măsură Strategia „Moldova 2020” a reușit să atingă obiectivele generale – creșterea economică și reducerea sărăciei. Rapoartele de monitorizare și evaluare vor fi plasate pe pagina Guvernului și a autorităților publice implicate. Rapoartele de evaluare vor fi prezentate Parlamentului.